

ДНЕВНИКЪТЪ

(стенографически)

на

XII^{то} Обикновено Народно Събрание

(първа извънредна сесия).

XXXII заседание, понеделникъ, 10 юний 1902 г.

(Отворено въ 3 ч. слѣдъ пладиѣ подъ прѣдседателството на прѣдседателя г. Д. Цанковъ.)

Прѣдседателъ: (Звъни.) Г-нъ секретарь ще прочете списъка на г. г. народнитѣ прѣдставители.

Секретарь П. Шоповъ: (Прочита списъка. Отсъствуватъ г. г. прѣдставителитѣ: И. Арнаудовъ, И. Веселиновъ, Д. Дяковъ, П. Златаровъ, Г. Кировъ, Х. Бей Мустафа Бейовъ, В. Наковъ, Н. Начовъ, Г. Пасаровъ, Г. Пеневъ, В. Статковъ, М. Такевъ, Т. Теодоровъ, И. Тянковски и П. Чаушовъ.)

Прѣдседателъ: Отъ 178 народни прѣдставители отсъствуватъ 15. Има законното число, слѣдователно, заседанието продължава.

Когато вземахъ сбогомъ отъ насъ за трѣтването ми въ Русия, казахъ ви дано вашето рѣшение бже печатъ на дара отъ сърдечната любовъ, която трѣбва да сѣществува между руската и българската династии. (Отъ крайната лѣвица: А а а! Не бѣше така! За народа бѣше.) Социалиститѣ най-добрѣ ще направятъ да мълчатъ. — Това азъ го видѣхъ съ очитѣ си и слушахъ съ ушитѣ си, че наистина вашето рѣшение послужи за това. Онова, което сте чели по вѣстницитѣ, то се знае, достатъчно е да ви увѣри, че наистина това нѣщо се сбждна. Сега посрѣщанията, нѣкои работи, които станаха между Руския Царъ и Българския Князь, както и отличията, които даде Рускиятъ Царъ на Българския Князь, сж достатъчни, за да ви покажатъ, че наистина тая сърдечна любовъ веќе сѣществува между двѣтѣ династии. А пъкъ, както ви казахъ и по-прѣди, отъ тази сърдечна любовъ на двѣтѣ династии всичко добро може да произлѣзе както за единия, така и за другия народи. Ето това е, което мога да ви кажа отъ моето нѣтуване. (Ржкоплѣскане отъ дѣсницата.)

Моятъ приятель г. Мирски ми каза на трѣтване да занеса „много здраве“ на руския народъ. Азъ разбрахъ и осѣпахъ и трѣбваше да вѣрвамъ, че туй, което каза г. Мирски, то е казалъ всѣки единъ народенъ прѣдставитель, (Гласове: Вѣрно!) и заради туй азъ не забравихъ да кажа „много здраве“ отъ българския народъ не само на руския народъ, ами и на официална Русия, която социалиститѣ много мразятъ. (Веселостъ.) И азъ ви нося както отъ руския народъ, тѣй и отъ официална Русия „много здраве“ и благословение. (Продължително ржкоплѣскане отъ дѣсницата.)

(Прѣдседателското мѣсто заема подпрѣдседателъ г. А. Франгя.)

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Прѣдседателството има да съобщи на г. г. народнитѣ прѣдставители, че е разрѣшено отпускъ на г. Пасарова петъ дни.

Г-нъ Каранешевъ има думата.

А. Каранешевъ: Имамъ да направя двѣ питанія къмъ г. Министра на Обществениѣ Сгради, Пжтицата и Съобщенията.

Г-да народни прѣдставители! Прѣди да направя моитѣ запитвания, ще кажа нѣколко думи, които много често се повтарятъ. Всички ние се въодушевляваме отъ мисълта и желяемъ даже да направимъ нѣкои съкращения въ излишнитѣ служби при отдѣлнитѣ министерства. Обаче, тия думи, изказани онзи день и отъ г. Министра на Финанситѣ при даване отчета за финансовото положение на страната, повтарини често и отъ другитѣ министри при разглеждането на бюджета, че имало чиновници, които дѣйствително си клатятъ краката безъ работа въ министерствата, оставатъ само думи. И, макаръ

да се знае това нѣщо отъ тѣхъ, въпрѣки това тѣ вършатъ противното. Питамъ азъ г. Министра на Пжтищата и Съобщенията: защо сж назначени въ магазинята при тукашната тракция освѣнъ бюджетнитѣ чиновници, които сж единъ магазинеръ, двама Х-класни, трима XI-класни и двама раздавачи — и още 6 души чиновници, отъ които трима били пратени като помощници на архиваря? Считамя за неизлишно да спомена името на единия отъ тѣхъ, Коста Магловъ, съ 4 л. дневна заплата, който само разправялъ масали на чиновниците и се хвалилъ, че е протеже на г. Людсканова. Единъ отъ тѣзи чиновници, З. Евстатиевъ, протеже на началника на отдѣлението Захариевъ, е даванъ 4—5 пкти подъ съдъ. Имамъ всички свѣдѣния и, когато стане нужда, ще ги дамъ на г. министра. И освѣнъ това той е направилъ едно злоупотрѣбление въ самата магазиня: 54 л. пари, одържани отъ другитѣ чиновници, заличилъ е номера на писмото, съ което е трѣбвало да се изпратятъ по принадлежностъ, и послѣ се искало неговото наказание, но понеже билъ на началника Захариевъ зеть, останалъ си на мѣстото.

Второто ми питане е слѣдующето. Знае ли г. Министрътъ, че въ неговото министерство е назначенъ инженерътъ Сарафовъ, който биде уволненъ слѣдъ закриването на отдѣлението за постройките и желѣзницитѣ и се създаде послѣ дирекцията за постройките — за която ще говоря по-послѣ при бюджета — но, както и да е, билъ е назначенъ по извънреденъ кредитъ за постройките и, понеже нѣма тамъ работа, той, въпрѣки рѣшението на Народното Събрание отъ миналата година, е прикомандированъ за помощникъ-директора при дирекцията за постройките? За това е станало цѣла гюрлутия въ министерството. Чиновникитѣ не сж искали да се подчиняватъ на тоя помощникъ-директоръ, защото не е бюджетенъ чиновникъ. Той е билъ назначенъ, понеже се покровителствувалъ отъ високото мѣсто. При това още се е искало отъ сжщото мѣсто да бжде и членъ въ комитета, за да се разхожда въ Русия заедно съ г. Цанкова. Питамъ г. Министра: знае ли за тоя произволъ по този начинъ да се назначаватъ чиновници тогазъ, когато въ бюджета не фигуриратъ, и, ако знае, за какво държи досега тоя инженеръ да получава по 500 л. мѣсечна заплата безъ да има работа, когато на българскитѣ данъкоплатци се продаватъ чергитѣ и котлитѣ за данѣкъ? И, ако той знае, какво мисли да направи съ този чиновникъ, който нѣма работа, а е назначенъ, защото се желаело отъ най-високото мѣсто?

Министръ Н. Константиновъ: Г-да народни прѣдставители! Дълженъ съмъ да отговоря на това питане, макаръ въ сжщность да прилича на запитване и на което би могло да се отговори на всеки пунктъ подробно. Но азъ ще отговоря сега и вървамъ, че г. Каранешевъ ще остане доволенъ. Инженерътъ г. Сарафовъ не е назначаванъ безъ нужда

и по заповѣдъ отъ високото мѣсто, както каза г. Каранешевъ, а е назначенъ за нуждитѣ на постройките. И ако ние въ тази дирекция нѣмаме персоналъ, който да провѣрва всички смѣтки, ако нѣмаме лице, което да провѣрва всичко това, що се върши вънъ по постройките, по мостоветѣ и посетата, ние ще харчимъ пари на вѣтъра и нѣма да вършимъ нищо. Г-нъ Каранешевъ мърда съ ржката си и това показва, че той знае повече, отколкото азъ, но азъ ще му кажа, че само защото намѣрихъ г. Сарафова на мѣстото си и защото е потрѣбенъ въ министерството, затуй го задържахъ. И като първа негова заслуга въ това врѣме, откогато съмъ министръ, е, че въ една комисия, въ която сме го командировали, намѣрилъ е единъ прѣдприемачъ отъ 1896, 1897 г., по смѣтките на който се вижда, че е извлѣкълъ отъ държавната хазна 103.000 л. Слѣдователно, той е платилъ своя трудъ. (Н. Лазаровъ: Това бѣше открито отъ по-рано, г-нъ министре!) То сега е извѣстно.

Колкото се отнася по материалната служба, искамъ да ви кажа, г-да народни прѣдставители, че въ това отдѣление, въ дирекцията на желѣзницитѣ, имало е най-голѣма разпуснатостъ по отчетността, и нека ви го кажа съ съжаление, че откакъ сжществуватъ българскитѣ държавни желѣзници, отчетитѣ по материалитѣ не сж провѣрвани, благодарение на това, че въ туй отдѣление не е имало персоналъ и не е могло да се контролиратъ тѣзи разходи и тѣзи приходи. Г-нъ Бѣлиновъ миналата година е ималъ щастлива мисль да отдѣли материалната служба въ особено отдѣление и е турилъ началото. При турянето начало на това отдѣление, не сж могли да се прѣдвидятъ доста чиновници, които да извършватъ службата на контролъ, а забѣлѣжете, че контролтѣ въ това отдѣление е необходимъ. Само за материали прѣзъ чиновникитѣ на това отдѣление минаватъ 1.000.000 л.; а то иска контролъ. Прѣдъ видъ на това, че било прѣдвидено недостатъчно число чиновници въ това отдѣление, както и поради съкращенията, станали миналата година — станали сж намаления и въ другитѣ отдѣления — прибѣгнали сж до това срѣдство, да се назначаватъ чиновници отъ други кредити, вжгленарски напр., волнонаемни чиновници и т. н. Туй да се избѣгне за тази година, затуй се прѣдвиждатъ повече чиновници, за да нѣма това заобикаляне на бюджета, а да имаме дѣйствителенъ бюджетъ, да можемъ да си служимъ съ тѣзи чиновници, които сж прѣдвидени въ бюджета, и паритѣ, които се гласуватъ въ бюджета, да отидатъ по назначението си. За правилния вървежъ на службата въ материалното отдѣление необходимо е да има толкова чиновници, колкото да може да се изпълнява тази служба. Колкото се касае до ония дреболии, които г. Каранешевъ каза — че нѣкои чиновници за 4 или 4.000 л., не дочухъ добръ, подправяли нѣкои документи, че нѣкои били дадени четири пкти подъ съдъ и имали присѣда на гърдитѣ си — тѣ сж нѣща, които ще провѣря, ако

г. Каранешевъ има добрата воля да ми даде бѣлжкитѣ си; и които чиновници не заслужаватъ, бждѣте увѣрени, че у мене ще се намѣри смѣлость да ги уволня, но, за голѣмо съжаление, боя се, че не ще мога да намѣри достойни хора, съ които да ги замѣстя тѣй скоро.

А. Каранешевъ: Отъ отговора на питането ми за чиновницитѣ азъ и тамъ не останахъ доволенъ, защото зная, че чиновницитѣ сж назначени само по искане на приятели и че нѣма толкова работа, колкото Вие мислите, г-нѣ министре! Колкото за това, че вие ще уволните тѣзи, които сж дадени подъ еждѣ, разбира се, че трѣбва да го направятъ всѣки единъ, а не да държи чиновници, които брдатъ държавни пари.

А отъ отговора на второто ми питане, за г. Сарафова, съмъ съвършено недоволенъ. Азъ не говоря за неговитѣ лични качества. Като инженеръ може да е най-добъръ и най-честенъ — това за мене не важи, — но че той е назначенъ противъ рѣшението на Събранието, което въ бюджета за 1901 г. не е прѣдвидѣло длъжността помощникъ на директора, да! И това, казвамъ, е произволъ на министра, който го е назначилъ. (Министръ Н. Константиновъ: Той е назначенъ като волнонаемъ чиновникъ, както и други.) А колкото за това, че дирекцията вършела най-голѣми работи, азъ Ви казахъ, г-нѣ министре, и по-рано, когато дойде Вашиятъ бюджетъ, тогава ще видимъ какво върши.

Така че, отъ отговора на туй питане, повтарямъ, не съмъ доволенъ и ще го обърна въ запитване. (Министръ Н. Константиновъ: Заповѣдайте.)

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Пристѣпиме къмъ дневния редъ. На дневенъ редъ имаме: първо, общи разисквания по бюджета.

Думата има г. И. Пецовъ.

И. Пецовъ: (Отъ трибуната.) Г-да народни прѣдставители! Не зная дали всѣки отъ насъ чувствува това, но на мене особено тежкѣ ми се вижда сега именно депутатскитѣ мандатъ. Азъ се чудя, какъ ще задоволятъ своитѣ избиратели, когато отида между тѣхъ и имъ съобща, че сме приели въ Народното Събрание единъ бюджетъ не само увеличенъ, но и неуравновѣсенъ. Азъ като зная съ какви надежди тѣ извършиха, както у насъ, тѣй и навсѣкждѣ, изборитѣ, като зная тѣхнитѣ благопожелания, като зная какво тѣ очакваха отъ Народното Събрание, страхувамъ се, че нѣма да оправдаемъ тѣхното довѣрие, ако се съгласимъ да приемемъ единъ подобенъ бюджетъ, и, като никога досега, намъ се прѣдстави единъ бюджетъ, който е съ явенъ дефицитъ 2.000.000 л. открити и третиятъ милионъ още не е вписанъ, значи, имаме 3.000.000 дефицитъ още въ самото начало. Кога досега е ставало подобно нѣщо? И наистина, досега, отъ 1884 г. насамъ, всикитѣ бюджети безъ

изключение сж показвали дефицитъ, макаръ че сж били уравновѣсявани. Макаръ че миналата година по бюджета на г. Каравелова ние очаквахме, както той обѣщаваше, че бюджетътъ ще бжде уравновѣсенъ и че ще бжде безъ никакъвъ дефицитъ, ние чухме онзи денъ г. министра Сарафовъ, който каза, че и този бюджетъ, толкова много очакванъ, съ голѣма, тѣй да кажа, радостъ очакванъ, че е уравновѣсенъ, че ще се сключи безъ дефицитъ, той се сключва съ дефицитъ отъ 9.000.000 л. Тогазъ какво ще направимъ, докдѣ ще отидемъ, ако вървимъ по този нѣтъ? Ако сегашниятъ бюджетъ се сключва съ единъ дефицитъ отъ 3.000.000 л., то какво ще ни гарантира, че при изпълнение бюджетното управление нѣма да се яви и другъ единъ дефицитъ, който може да бжде 5, 6, 7.000.000 л. и да се случи това, каквото се е случвало отъ 1884 г. насамъ? Азъ мисля, г-да, че съ тѣзи дефицити, тѣй както караме работата, нѣма да отидемъ добръ. Дефицититѣ отъ 1881 г. както сж, или ако вземемъ отъ петъ години насамъ, които падатъ срѣдно по 10.000.000 л. на годината, идатъ да докажатъ въ свръзка съ туй, че недоборитѣ не могатъ да се събиратъ, че бюджетътъ, съ който България се управлява отъ нѣколко години насамъ, не съотвѣтствува на данокоплатежната способностъ на българския народъ, а добритѣ управници на България трѣбва да се замислятъ и съ помощта на народното прѣдставителство да направятъ така, щото бюджетитѣ да съотвѣтствуватъ на платежната способностъ на населението, за да не оставатъ винаги ачнѣ, защото, ако оставатъ всѣкога ачнѣ и ако се надѣваме да покриваме дефицититѣ съ заеми, тогазъ ние ще отидемъ по същия нѣтъ, по който сж отишли нѣкои съседни намъ държави, примѣрътъ на които трѣбвало да ни послужи за добъръ урокъ и на които може би сме се присмивали, но може и да ги заминемъ! Азъ по никакъвъ начинъ не съмъ съгласенъ да приемемъ единъ бюджетъ не само увеличенъ повече отъ миналогодинния, но бюджетъ и съ явенъ дефицитъ. Като се вземе прѣдъ видъ отъ една страна, както казахъ и по-прѣди, че недоборитѣ не се събиратъ и оставатъ всѣка година по 5—6.000.000 и повече, и като се вземе прѣдъ видъ, че отъ нѣколко години насамъ бюджетътъ показва дефицитъ срѣдно отъ 10.000.000 л., тогава ще дойдемъ да разберемъ, че съотвѣтствениятъ товаръ, който народътъ може да понесе, е разходниятъ бюджетъ да бжде отъ 85—90.000.000 л. най-много, но не и 97.000.000, както е сега. Защо се прѣдставлява този бюджетъ такъвъ? Дали правителството нѣмаше врѣме, за да обмисли и го направи по-добъръ? То ще да отговори, че нѣмало възможностъ. Имало е врѣме, както дѣйствително врѣме имаше. Е добръ, то не е имало възможности да направи сега събрацения, не е имало възможностъ да направи нѣкакви реформи! Кога ще ги направимъ? Кога ще уравновѣсимъ бюджета до такава степенъ, щото да може да отговори на платежната способностъ на народа? Тогава ли, когато

се забатачи България съвсѣмъ? Тогава ли, когато потъне въ дългове? И сега не сж малко! Стана дума онзи денъ, че реформи не могли да ставатъ, както каза г. Сарафовъ, по причина на кризата. Сега именно трѣбва да станатъ реформи, трѣбва да станатъ намаления, кждѣ колкото е възможно, защото когато сме охолни, когато имаме знаде пари, мѣчно могатъ да ставатъ реформи. Всѣко правителство, като има на разположението си готови пари, ще бжде разположено повече да ги харчи, а не толкозъ да спестява. Това поне е показалъ опитътъ досега. Г-нъ Сарафовъ въ своята финансова рѣчь онзи денъ каза, че бюджетътъ сега е такъвъ, по-добъръ не може да стане, ще дойде врѣме, когато данъцитѣ ще добиятъ извѣстна еластичностъ, и тогава бюджетътъ може да се уравни и да прѣдставлява бюджетни излишци. Добъръ! Но кога производството ще се повдигне, кога ще дочакаме това блажено врѣме? Да не бжде много късно, защото производството не се развива съ такива гигантски крачки, както могатъ да разчитатъ нѣкои. Намъ би трѣбвало, прѣди всичко, сега да направимъ съкращения; сега споредъ чергата да се простираме, иначе нѣма да отиде работата на добръ! Това е много очевидно.

Казаха нѣкои тукъ, че трѣбвало да се намалятъ чиновническитѣ заплати. Азъ не вѣрвамъ България да може да се подобри само съ намаление чиновническитѣ заплати; при сѣ това допуцамъ, че има нѣкъдѣ голѣми заплати на нѣкои чиновници и възможно е и трѣбва да се намалятъ; това въ комисията може да стане. Но това не е единствениятъ лѣкъ, съ който ще направимъ, щото нашиятъ бюджетъ да зарадва българския народъ. Това не е достатъчно. Съгласенъ съмъ, че у насъ има много чиновници; числото на чиновницитѣ е голѣмо. И наистина, ако въ България имаме на 1.000 души 12 души чиновници, въ Германия има 4½, въ Румъния — 4, въ Австрия — 1.6, тогазъ защо пие да държимъ толкозъ много чиновници, защо да не смалимъ персонала? Ще кажатъ нѣкои: да, да направимъ това, но нашитѣ чиновници не могатъ да изпълняватъ тъй бърже, тъй успѣшно, тъй акуратно работата си, както другитѣ чиновници, защото другитѣ чиновници сж образовани, опитни, назначени сж съ цензъ, несмѣняеми сж. Е добръ нали желаете, щото и у насъ да направимъ за чиновницитѣ единъ законъ, този многообщаванъ щатъ кога ще дойде да се направи? Нали трѣбва единъ пътъ завинаги да се направи този законъ, да се подложатъ подъ строгъ цензъ чиновницитѣ, да бждатъ тѣ осигурени за своитѣ мѣста? И тогава ще работатъ, ще се прѣдадатъ на службата, и тази работа, която сега се върши отъ петима, могатъ да я вършатъ двама. И тогава може да направимъ економию и намаление на чиновническитѣ служби — не толкозъ на заплатитѣ, колкото на числото на чиновницитѣ. Това, отъ друга страна, ще повлияе много хубаво за омекчаването на партизанскитѣ борби: всѣки ще признае, че сега въ

изборитѣ и едната, и другата страна тичатъ да се биятъ само да сполучи неговата партия или партията, на която принадлежи, за да може по-лесно да добие служба; а ако се внесе този многообщаванъ и многоочакванъ щатъ за чиновницитѣ, партизанскитѣ борби ще омекнатъ, ще може да се намали числото на чиновницитѣ и това ще бжде едно добро за България.

Но какви економии още могатъ да се направятъ? Азъ онзи денъ имахъ честта да чуя отъ устата на г. Министра на Обществениятъ Сгради, че за економию комай той мислилъ да закрие Русе—Търновската желѣзница. Защо? Защото нѣмала доста работа. За мое голѣмо очудване, азъ онзи денъ видѣхъ въ вѣстницитѣ имаше една статистична смѣтка за доходитѣ на желѣзницитѣ и видѣхъ, че сегашното тримѣсечие, въ сравнение съ миналогодишното, е дало доходъ 60.000 л. повече. Тѣй щото, да се закрие желѣзница за економию, особено Русе—Търновската, която сега има много работа, това не може да стане.

Азъ се съгласявамъ съ онѣзи, които мислятъ, че сега-засега най-голѣмата економию, която можемъ да направимъ и трѣбва да направимъ, е по военното вѣдомство. Знаея, че тая мисль е дрѣзка, на мнозина нѣма да се хареса, но азъ го казвамъ искрено, сърдечно, защото сега-засега прѣдпочитамъ да бжде войската по-малко, отколкото нашитѣ каси празни и България постоянно да заборчява. Истина е, че имаме завѣтни идеи, които трѣбва да постигаме и трѣбва да държимъ войска много, но, отъ друга страна, ако войска имаме много, а пъкъ нѣмаме за нея оружие, облѣкло и хлѣбъ, тази войска нѣма да бжде тъй полезна на бойното поле, както може да бжде по-малкото войска, но добръ поставена. Азъ мисля, че не ще бжде злѣ отъ една страна намаление на войската, а отъ друга страна да се обучава и въоръжава народътъ, защото извѣстно е, на Шипка и Сливница се доказа, че даже неопитни хора, които не сж учени въ военното изкуство, можаха да направятъ чудеса. Азъ мисля, че ние най-добъръ ще направимъ, когато прѣди всичко направимъ тъй, щото народътъ да благоденствува, да не бѣдствува, и тогази този народъ и неговитѣ синове, когато отиватъ да се биятъ, да се борятъ, ще има за какво да се борятъ и жертвуватъ живота си. Само тогава тѣ ще иматъ моралната и физическа любовъ къмъ отечеството и ще се жертвуватъ зарадъ него! Може да е мило всѣкому мѣстото, дѣто се е родилъ, може да му сж мили роднини и не знамъ какво, но щомъ той е отчаянъ, щомъ нѣма благосѣстолие, той нѣма да се бие съ онзи куражъ, съ който би се билъ, ако бѣше охоловъ и да има да защищава своето огнище. Примѣръ на това сж недоволнитѣ хора, които се изселватъ отъ една държава и отиватъ въ друга. Това доказва, че ако нѣма какво да свързва човѣка тукъ, малко ще милѣ той за това мѣсто и, слѣдователно, много малко ще помисли, или никакъ нѣма да помисли, да отиде да жер-

твува живота си за земята, отъ която не е билъ доволенъ. (В. Димитровъ: Съгласна ли е народната партия съ тази система, която проповѣдвате за реорганизирането на войската?) Това го говоря отъ мое име; азъ съмъ народенъ прѣдставителъ на българския народъ и, като казвамъ това, казвамъ го безъ да ангажирамъ никоя партия. (В. Димитровъ: Вие сте членъ на народната партия!)

Азъ мисля, че и по други съображения сега можемъ да направимъ економии въ военния бюджетъ. Общоевропейското политическо положение е такова, щото, каквото да правимъ, ние не можемъ утрѣ да потеглимъ войскитѣ си и да направимъ нѣщо. За да се разрѣшатъ нашитѣ важни мечти, има условия, които не стоятъ въ нашитѣ рѣки. Толкозъ повече азъ мисля, че сега е врѣмето да направимъ економии и въ военния бюджетъ, защото, както се спомена и въ отговора на тронното слово, ние сме съ всичкитѣ съседни държави добри, а най-вече съ нашата велика освободителка Русия. Щомъ съ нея сме добри, щомъ поддържаме добри отношения съ нея, нѣма причини да се страхуваме отъ намаление военния бюджетъ, (Нѣкой се смѣе.) макаръ и да се смѣете тамъ.

Слѣдъ тѣзи общи и кратки бѣлѣжки, азъ прѣминавамъ мимоходомъ къмъ отдѣлнитѣ бюджети, и ще помена много на кратко главно върху поземелния налогъ, въ приходния бюджетъ. Поземелниятъ налогъ, както е поставенъ въ приходния бюджетъ, не може да бѣде приетъ и напълно съмъ съгласенъ съ тия, които говориха, че не трѣбва да се увеличава повече отъ 18.000.000, и това ще поддържамъ, защото, когато се увеличи отъ 18 на 20.000.000 л., причината бѣше, че имало нѣкакви новоразработени земи, които, като се обложатъ, ще се наваксатъ двата милиона, и че земледѣлцитѣ, които го плащатъ, нѣма да пострадатъ нищо. Обаче, при разпрѣдѣлението на този поземеленъ налогъ, всичкитѣ земледѣлци, намѣсто да плащатъ същото, тѣ вече плащаха 5—10% повече. Щомъ е тъй, трѣбва да остане пакъ 18.000.000 л.

Менѣ ми обърна вниманието друго едно нѣщо. По Министерството на Вжтрѣшнитѣ Работи полицията е малко. Полицията има назначение да варди живота и имота на хората, но напоследѣкъ, миналата година и тая пролѣтъ, ние слушахме, и считамъ да е вѣрно, че разбойници сж трѣгнали даже съ талиги да обиратъ хората! А това показва, че полицията не може да изпълнява своята задача, поради малочислеността, тъй като прѣди двѣ години нейниятъ съставъ се много намали.

Правителството трѣбва да помисли и зарадъ градскитѣ и селскитѣ общини: всички сж потънали въ дългове; градскитѣ поне иматъ 37.000.000 л. дългъ! Всички сж дошли до това дередже, щото не могатъ да изплащатъ на служащитѣ и учителитѣ. Слушалъ съмъ и имамъ свѣдѣния даже, че мнозина ще взематъ ключоветѣ на общинскитѣ канцеларии, ще ги пратятъ на г. министра и ще си бѣдятъ. Дотамъ е дошло положението на градскитѣ и селски

общини! (И. Бобековъ: Какво прѣдлагате Вие?) Азъ прѣдлагамъ, министерството да вземе нужнитѣ мѣрки, които да внесе на наше разглеждане тукъ, и ако не може друго, то непременно ще трѣбва да се повишатъ врѣхнинитѣ. (Отъ дѣсницата: Врѣхнинитѣ?) Азъ искамъ да се увеличи тамъ, а тукъ да се намали. Тамъ ще плащатъ селянитѣ, които ще се ползватъ отъ това, което ще се извърши въ общинитѣ имъ. Е добри, г-да, вземѣте всичко да се внася въ държавния ковчегъ, и да се затворятъ общинитѣ. Защо увеличавате бюджета? (М. Стояновъ: Защото сж крали вашитѣ км-тове!) Ако нашитѣ сж крали, дайте ги подъ сждъ.

Миналата година се намалиха окръжитѣ сѣдилища. Даже и сега слушахъ нѣкои и други, че ако и да е останало нѣкое отдѣление, искатъ и него да закриятъ. Азъ съмъ противъ централизирането, защото не може да се получи бързо и евтино правосѣдие при малката паличностъ въ състава на сѣдилищата. За примѣръ ще ви посоча сѣдилището въ Севлиево. Въ Севлиево имаше окръженъ сждъ. Той се закри и на негово мѣсто остана едно отдѣление съ три члена и единъ прокуроръ. Въ Габрово, вслѣдствие на кризата, отъ три години насамъ се случиха, въ единъ такъвъ малкъ градъ, който брои 8.000 до 9.000 жители, седемъ фалимента. Значи, на 1.000 души жители има близо по единъ фалиментъ. Тия фалименти, отъ които единъ за около половина милионъ лева, изглеждатъ да иматъ признаци на злонамѣреностъ, не сж още разгледани, защото членоветѣ въ окръжния сждъ сж малко. Отъ Севлиево до Габрово сж 30 километра, и дѣловодителитѣ не могатъ да намѣрятъ врѣме да дойдатъ тамъ, въ Габрово, за да ги уредятъ и по този начинъ държатъ се дѣлата по фалиментитѣ въ застой. А нѣкъ да има толкова много фалименти въ единъ такъвъ малкъ градъ и да се държатъ така, съгласѣте се, че това е убиване на търговията, на индустрията и на кредита. Ето защо по никакъвъ начинъ не съмъ съгласенъ за намалението на сѣдилищата, още повече на тѣхния персоналъ.

Г-да народни прѣдставители! Казватъ нѣкои, че добрата политика докарвала и добри финанси. При това положение азъ питамъ: отъ три години насамъ какво ние сме направили, каква политика сме водили, за да подобримъ нашитѣ финанси? Отъ три години насамъ върлува финансовъ и економическа криза, даже отъ повече врѣме, отъ 4—5 години. Кризата, като всѣка чума, не знае граници. Родил се по-напрѣдъ въ Европа, дойде и тукъ. Въ 1898 г. тогавашното правителство, за да прѣдвари ожесточението на кризата, за да направи щото тя да бѣде по-мекъ и да мине по-лесно, свърза единъ конверсионенъ заемъ, който бѣше съ 88½ емисии и 5% лихва. Този заемъ не се хареса на мнозина, защото съ него се опроставявали интереситѣ на България; той не се хареса, и заради туй правителството бѣше принудено да си даде оставката, макаръ че заемътъ бѣше приетъ. То е една неб-

вала постъпка и ония, които дойдоха, преди да се убъдят, че могат да направят нещо по-хубаво, че ще могат да направят един по-добър заем, уловиха и го отвърлиха. И какво стана оттогава насам?

Тъзи, които отхвърлиха конверсионния заем от 1898 г., без да са могли да направят никакъв по-добър, щом дойдоха на власт, протържиха чрез своите органи, че България била изпаднала до това дередже, че нямала възможност даже да изплати на Египетската администрация на пощити нъкакви си 12.000 л. Тъ от трибуната затържиха, че България била се намирала в много лошо положение, и тръгнаха по Европа да правят заем. И наистина, сключеният заем в 1899 г. не беше по-добър от първия, но по-лош. Онуи, което остана от заема през 1899 г., бѣ, че ние дадохме част от нашите желѣзници на ориенталците, и това стана причина да се опропасти Бургазът, да се опропасти Бургазката линия, за въ полза на Деде-Агачъ, а пари да влѣзат въ България, да се подобри положението, да се подобри тържището, да се изплати на Банката и пр., никакви. Е тогазъ, каква полза видѣхме от този заем? Никаква. Не се осъществява и този заем. Направи се другъ въ 1901 г., монополният заем. Когато да стане този заем, тукъ се протържи, че България пакъ ще фалира; отъ туй мѣсто се каза, че Руският Господарственъ Банкъ билъ заповѣдалъ и въ нашата Банка били запечатени пари зарадъ нъкакви четири милиона, които билъ далъ на насъ въ заемъ. Азъ не мога да се начудя, какъ ние, които казвахме, че ще фалираме, че сме изпаднали до положението на банкрутъ, отиваме да търсимъ заемъ. Какъвъ заемъ ще търсимъ въ Европа, когато ние сами казваме, че не ни бива, че не сме хора добри платци? Менѣ ми се вижда, че тази политика бѣше най-лоша, защото онзи, който отива да търси пари, той никога не казва „не ме бива“, тъй като и да намѣри заемъ, той ще го вземе съ много по-голямъ, съ много по-тежка лихва.

Г-нъ Сарафовъ въ своята рѣчь по финансовата политика онзи денъ каза: 3.000.000 л. губи България отъ това, дѣто не е билъ приетъ монополниятъ заемъ. Азъ, като не съжалявамъ ни най-малко за отхвърлянето на монополния заемъ, питамъ себе си: а колко загуба ще има България, дѣто се отхвърли конверсионниятъ заемъ отъ 1898 г.? (Ц. Таслаковъ: Тя е ланската умрѣла кобила!) Тя е ланската умрѣла кобила, но, съгласете се, г-нъ Таслаковъ, че онзи заемъ бѣше съ емисия 88½, а този сключенъ вчера — чета въ вѣстника — съ 81½, т. е. има една разлика отъ 7%. Тъ сж на 100 милиона лева — 7 милиона лева загуба. (Ц. Таслаковъ: Това сж 2 заема!) А другата загуба, която е несравнено по-голямъ, е туй, дѣто България отъ 3 години наредъ се намира въ едно трескаво положение, положение стѣснено и страхъ, който виси надъ главата ѝ като

дамоклевъ мечъ, че ще фалира, че търговия, кредитъ, индустрия — всичко е паднало долу. Тя е загуба, която не може да се изчисли. Но какво ще кажатъ? Глупостъ е било; тъй сме направили и нищо повече. Но не е ли време, ние сега да помислимъ по-сериозно, да се съгласимъ дружно, съ дружни усилия да може нъкакъ да подобримъ тая работа? (Обаждатъ се: Какъ?)

Моите избиратели не могатъ да се начудятъ, каква е тая политика отъ три години насамъ. Вжтрѣ въ три години три народни събрания да се разпуснатъ! Истина е, че споредъ конституцията Държавниятъ Глава има право да разпуса Камарата; но ако той обърне да разпуса всѣка година Камарата, ако всѣка година ще ставатъ подобни работи, подобни сътресения на народа, моите избиратели го считатъ, че това е вече зиде. Въ тѣзи три години три пѣти разтуряне на Камарата, три нови камари, три извънредни сесии сж станали; 1½ милиона лева сж отишли за нищо, само за издържане на извънредни сесии. Е, това економия ли е? Това добра политика ли е? Азъ не зная кому трѣбва да отдаваме вината, но ще се съгласите всички, че отъ три години насамъ работата отива много далечъ, много злѣ и че държавниятъ корабъ е въведенъ между подводните скали на Сцила и Харибда. Отъ васъ, г-да министри, и отъ насъ, г-да народни прѣдставители, зависи да се съгласимъ, за да го изведемъ на добро пристанище. Инакъ, ако отиваме постоянно съ дефицити, ако ще вземаме заеми да покриваме дефицитите, ще дойде време, което нѣма да бѣде далечъ, не уравновѣсени, но никакви бюджети не ще може да разглежда народното прѣдставителство. Защото тъй, както отива сега всичко, азъ виждамъ, че отива въ единъ много чикмазъ-сокакъ, въ единъ много голѣмъ батакъ. И защо туй става отъ 2—3 години насамъ? Г-нъ Даневъ въ своята рѣчь по отговора на тронното слово, когато бѣше въпросътъ за партизанството, каза, че туй равновѣсие между двата мѣрдавини фактора е загубено: единиятъ факторъ е цѣль, другиятъ е раздробенъ и зарадъ туй ставатъ тия работи. И азъ съмъ съгласенъ и тъй е, че единиятъ факторъ е цѣль, но моите избиратели пъкъ мислятъ и вѣрватъ, че цѣлиятъ факторъ раздробява другия. (Ц. Таслаковъ: Ти какво мислишъ, а не твоите избиратели?) Моите избиратели мислятъ, че цѣлиятъ факторъ раздробява другия, че той въ тѣзи три години три пѣти разтуря Камарата, петъ пѣти вика нови министри: взима едного, изхвърля го и туря другото, и по този начинъ се раздробяватъ и увеличаватъ партиите. А това раздробяване на партии, въпрѣки мнѣнието на г. Цанова, е, споредъ мене, едно нѣщо, което ще компрометира нашия конституционенъ режимъ. Именно, тъй като отиватъ работите, по-тарямъ да кажа, и не се завземемъ по-рано за тѣхъ, ние ще отидемъ на лошо и тогазъ не ще можемъ да имаме не такива, но никакви бюджети да разискваме!

Ето защо азъ ви моля, този бюджетъ, какъвто е сега, да го считате, че е по-тежъкъ, отколкото може да понесе българскиятъ народъ; да се стъгласимъ да го намалимъ до онази норма, при която ще може да бжде понесенъ отъ народа; да туримъ вече край на това нѣщо, и само тогазъ може да се надѣваме, че нашитѣ избиратели, като си отидемъ, нѣма да ни натикватъ, че не сме си изгълнели дълга и че сме злоупотребили съ тѣхното довѣрие.

Това искахъ да кажа по бюджета.

Министъръ-Прѣседателъ Д-ръ С. Дановъ: Г-да прѣдставители! Г-нъ Цецовъ свърши съ единъ чисто политически намекъ относително тѣй нареченитѣ два фактора въ политиката. Азъ се коснахъ до въпроса, когато говорихме по тронното слово, и казахъ, че единиятъ отъ тия два мѣрдави въ конституционния животъ фактора е дѣйствително раздробенъ. Г-нъ Цецовъ не може да откаже този фактъ; той само се помъчи да го обясни съ това, че другиятъ, цѣлиятъ факторъ билъ причината за това раздробление. Менѣ ми се чини, че това едно обвинение хвърлено много на пересия, а, прѣди всичко, недостолѣпно е за насъ, народнитѣ прѣдставители, които признаваме, че съ насъ могатъ да си играятъ, както се ще. Менѣ ми се чини, че трѣбва да погледнемъ на злото право въ очитѣ. Безспорно е, че трѣбва да има извѣстни причини за това раздробление. Тѣ лежатъ въ насъ и само въ насъ. Пъкъ и да бждатъ такиви, каквито ги посочи г. Цецовъ, отъ това още не слѣдва, че достатъчно сме си изгълнели дълга, като сме посочили источника на злото, безъ да имаме куражъ да се опълчимъ противъ злото, като сплотимъ силитѣ си. Ако това не направимъ, никогашъ този важенъ факторъ нѣма да бжде така вѣсъкъ, така силенъ, както би трѣбовало да бжде. Искамъ да река, че ако тукъ говоримъ за начина, по който би било желателно да стегнемъ елементитѣ, отъ които се слага вториятъ, народниятъ факторъ, то зависи отъ насъ и пакъ само отъ насъ.

Г. Цецовъ говори доста много за финансовата, или по-добрѣ за политиката на заемитѣ. Г-да прѣдставители! Вие наскоро ще бждете сезирани съ проекта, който сме подписали, и тогава ще имате пълна възможность да опѣните прѣимущества или негодитѣ му, та ми се чини, че ще бжде пай-добрѣ, г-да народни прѣдставители, ако сжипите вѣмето, да оставите този въпросъ съвсѣмъ настрана. Тогава всѣки ще може да се изкаже по заема.

Азъ минавамъ на сжипинската бѣлѣжка на г. Цецова по бюджета. Г-нъ Цецовъ каза, че откакъ България сжествува, никога не се е прѣдставлявалъ бюджетъ съ дефицитъ. Това е дѣйствително вѣрно, но отъ това още не слѣдва, че България е цѣвала затуй, защото сѣ сж прѣдставлявани нашитѣ бюджети уравновѣсени на книга. Менѣ ми се чини, че ако това, което ние прѣдставляваме, е рѣдко, е първо по рода си явление у насъ, то сѣ

има своята заслуга, именно че се казва открито истината. Недѣйте мисли, г-да прѣдставители, че съ това бозна какво впечатление правимъ на външния свѣтъ. Нека помнимъ, че свѣтътъ, който се интересува за нашитѣ работи, може твърдѣ хубаво да чете цифритѣ, и ако искаме по изкуственъ начинъ да ги прѣдставимъ, той е въ положение да ги възведе въ тѣхната сжипинска стойность. За насъ же бѣше желателно да чуемъ истината и нищо повече отъ истината. Азъ трѣбва да прибавя, че това явление, ако и рѣдко, ако и първо по рода си у насъ, не е така рѣдко въ другитѣ страни. Има държави, които периодически и прѣзъ течението на дълги години сж имали дефицити и всѣкога тия дефицити сж ги изказвали открито. Когато сж се разисквали бюджетитѣ, казвало се е, че тѣ сж неуравновѣсени. Г-да прѣдставители, ако ние прибѣгнахме до тази система, то е, за да можете и вие да проникнете по-добрѣ въ сжипинското положение на работата. Колкото за цѣра — азъ не бѣхъ тукъ да чуи рѣчта на моя другаръ на финансѣтъ и не зная той дали е казалъ, какво може да се очаква занаярѣдъ, — но азъ вѣрвамъ, че дефицитътъ е едно вѣременно явление, което само по себе си ще изчезне идущата година. И тѣй спрѣте се на настоящата година, поне имате прѣдъ очи истината, както си е тя цѣла цѣлиничка. Можете ли да направите по-нататѣшни съкращения, за да уравновѣсите дѣйствително бюджета, ще го направите; не можете ли, и желаете ли да имате уравновѣсенъ бюджетъ, ще имате куража да създадете нови даждия. Дилемата ето въ каква форма се прѣдставя. Г-нъ Цецовъ, поне тѣй го разбрахъ, е далечъ да удобри идеята за нови даждия; той я одобрява само колкото се касае за градскитѣ съвѣти; но менѣ ми се чини, че той изпада въ противорѣчие съ себе си — той, който мисли, че бюджетътъ трѣбва да се съкрати, защото не отговарялъ на податнитѣ сили на българския народъ. Ако това е вѣрно, тогава тежестта, която лежи на българския данъкоплатецъ, не трѣбва да се уголѣмява, а г. Цецовъ косвено иска уголѣмяването на доходитѣ на градскитѣ съвѣти. Защо? Защото друго-яче вижда, че тия градски съвѣти не могли да функциониратъ. Но онуй, което ми направи още по-голямъ впечатлени, бѣше напиратето на нѣкои си положени въ разходни бюджетъ. Г-нъ Цецовъ ви каза: трѣбва да кастримъ военния бюджетъ. По въпроса за военния бюджетъ ние говорихме и другъ пѣтъ и пакъ ще говоримъ; но имайте, г-да прѣдставители, едно прѣдъ видъ, че едно е да се говори за съкращение на ефектива на дѣйствующата армия, друго е да се говори за цифрата на военния бюджетъ, така както той трѣбва да бжде. Трѣбва да признаемъ, че отъ нѣколко години ние сме съставлявали единъ воененъ бюджетъ, благодарение на който сме изчерпили всичкитѣ наши запаси. При тая обстановка на работата, идеята за намаление на ефектива, ако и добра сама по себе си дори и прокарана, не ще смали днешната

цифра на военния бюджет. Онзи, който приема началото на постоянната войска, трѣбва да се съгласи, че не стига тая войска да съществува само на книга, а необходимо е да бъде тя снабдена и съ всичко необходимо. Е добръ, г-да народни прѣдставители, когато му дойде врѣмето да говоримъ върху подробноститѣ по този въпросъ, вие ще видите, че се намираме въ плачевно положение. Сега-засага, докогато това, което ни липсва, не бъде възнаградено, ние твърдѣмъ можно можемъ да очакваме намаления въ военния бюджетъ. Но идеята за съкращаването на ефектива остава сама по себе си идея, на която можемъ и трѣбва да се спремъ, и ние мислимъ да ви направимъ и едно прѣдложение по въпроса. Самъ г. Пецовъ, когато засегна съкращенията, не дойде конкретно да ви каже какво може да се направи. Но азъ пакъ ще му кажа, че всѣко намаление, което той би прѣдложилъ по ефектива, ще се погълне отъ онѣзи нужди, за които азъ говорихъ и които нужди сж, за голѣмо съжаление, насѣщни.

Тогава какво остава? Оставатъ бѣлѣжкитѣ на г. Пецова относително другитѣ разходни бюджети. Е добръ, вие всички ще се съгласите съ мене, че рѣчта на г. Пецова не бѣше толкова за намаления, колкото за увеличения. Той ви каза, че заплатитѣ не може да се намаляватъ. Може би нѣкои да се намалатъ, но тѣ сж нищо, значи, тѣ сж дребна работа. Той ви каза, че нѣкои служби може да се закриятъ — това милиони не съставлява. А когато дойде и влѣзе въ подробности по бюджетитѣ на разнитѣ министерства, той каза, че не е съгласенъ за намаления по Министерството на Вѣтрѣшитѣ Работи, не е съгласенъ за намаления по Министерството на Правосъдието; напротивъ, мисли, че трѣбва да има нѣкакви уголѣмвания. И въ края на краищата какво излѣзе? Че пѣсенъта за съкращения е дѣйствително пѣсенъ, която може лесно да се пѣе, но можно да се приложи. Защото не трѣбваше да се каже само, че е желателно да има намаления, но и да се покаже конкретно отъ кои вѣдомства трѣбва да се намалява, за да бждемъ въ положение да попълнемъ дефицита отъ 2 или 3 милиона лева.

Това искахъ да кажа на г. г. народнитѣ прѣдставители въ отговоръ на г. Пецова.

Н. Цановъ: (Отъ трибуната.) Г-да прѣдставители! Азъ ще говоря много малко, но излѣзохъ на трибуната, защото смѣтамъ, че прѣдложението, което ще направя, е отъ голѣма важностъ, като ще моля сжщеврѣменно почитаемото народно прѣдставителство да се занимае съ него.

Относително финансовото и економическо положение на държавата, вслѣдствие на рѣчта, която г. Министърътъ на Финанситѣ произнесе, азъ нѣма да говоря, защото това е единъ въпросъ, по който, ако стане нужда, ще вземе думата другъ отъ нашата група, отъ името на която искамъ и да направя прѣдложението.

Ние като че се въртимъ въ единъ омагьосанъ кръгъ, отъ който почти не сме въ състояние да излѣземъ. И това не е само тази година, г-да, това става отъ нѣколко години. Челъ съмъ го въ онѣзи години, когато не съмъ ималъ честта да бжда народенъ прѣдставителъ, констатирахъ съмъ го и лично оттогава, откогато почнахъ да се явявамъ като прѣдставителъ въ Събранието. Внасятъ се бюджетитѣ, нахвърлятъ се народнитѣ прѣдставители да правятъ економии, да внасятъ съкращения въ бюджета, а главно най-напрѣдъ въ разходния бюджетъ, държатъ се рѣчи отъ трибуната, всички говорятъ благи думи, че трѣбва да се намали разходътъ, че не е по силитѣ на българския народъ този разходенъ бюджетъ. Всички съзнаватъ това, всички говорятъ, и министритѣ отъ масата и тѣ потвърждаватъ тия думи, но поемъ се бутне бюджетътъ: „молимъ, не е врѣме сега, почакайте малко врѣме, ще се занимаемъ другъ пътъ съ този въпросъ!“ Излѣзе въпросътъ за щатовецѣ на чиновницитѣ, въпросъ дѣйствително важенъ, още отъ 1894 г., въ врѣме когато управляваше народната партия, излѣзе тоя въпросъ за щатовецѣ на чиновницитѣ, като казаха, че за да може да стане едно разумно намаление въ разходния бюджетъ, необходимо е да имаме единъ законъ за щатовецѣ, въ който ще опрѣдѣлимъ какви и колко чиновници да имаме по всичкитѣ вѣдомства; каза се, ще раздѣлимъ тия чиновници на особени класове и ще кажемъ на всѣки чиновникъ по колко ще получава, та, когато дойде да се обсъжда разходниятъ бюджетъ, по въпроса за чиновническитѣ заплати ние нѣма да се спираме, защото прѣдъ насъ ще имаме единъ ясно, разумно изработенъ законъ за щатовецѣ. По-разумно нѣщо нѣма. Но този законъ се отлагаше отъ 1894 г. докогато надна правителството, което излѣзе отъ народната партия. Дойде слѣдъ това правителството на г. Радославова. И тамъ ние чухме пакъ думитѣ за съкращаване въ заплатитѣ на чиновницитѣ, и тамъ се отговори съ законъ за щатовецѣ. Дойдохме ние, коалиционното Народно Събрание, издигнахме на министерската маса едно коалиционно правителство, и въ първата извънредна сесия пакъ ние викахме и тѣ заедно съ насъ: дайте да намалимъ разходитѣ! Добръ, казаха, но оставѣте за наесенъ! За наесенъ оставихме и нищо не стана. Сжщата история се повтаря и сега. „Наесенъ“ ни казваха тогавашнитѣ министри, отъ които голѣма частъ сж и сега господата, които занимаватъ министерската маса. Сега, когато се събрахме пакъ на извънредна сесия, когато пакъ се повтарятъ сжщитѣ вѣкове много важни, много сериозни, много на мѣсто отъ страна на депутатитѣ: дайте да видимъ какво ще направимъ съ разходния бюджетъ, — намъ ни казватъ: „имаме реформи готови, но тия реформи ние не можемъ да внесемъ сега, защото нѣмаме врѣме да ги разгледаме“. Азъ не съмъ избранъ, г-да, въ бюджетарната комисия, но се интересувахъ и само въ едно или двѣ засѣдания, и то непълни, отсѣхъ

ствувахъ отъ тая комисия; отивахъ тамъ нарочно, за да видя какво става въ нея, и, право да ви кажа, видяхъ тамъ една комедия, която се повтаря, както казахъ, отъ нѣколко години насамъ. Мм-чатъ се хората: дайте да намалимъ, дайте да видимъ дали тая служба е необходима или не, и виждамъ, че заличаватъ нѣкоя служба, но защо? Никой не може да ви даде отговоръ. Значи, ставало е онова, което е ставало досега, и ние си играемъ съ единъ важенъ въпросъ: съ въпроса за разходитъ, съ въпроса за нашето чиновничество. Ние вървимъ оматъосани и изъ този оматъосанъ кръгъ ще излѣземъ или съ ошипани пера, или, най-малко, като измокрени кокошки, както е излизало прѣдставителството отъ начало и досега. Нуждата за прокарване реформи въ разходния бюджетъ се е съзнавала и съзнава отъ всички. Като прѣгледаме дневниците на всички Народни Събрания, ние ще четемъ блѣстящи рѣчи. Даже азъ имамъ на ръка доклада на парламентарната комисия, която бѣ избрана въ народнишко врѣме, за да прокара извѣстни реформи въ нашия разходенъ бюджетъ, въ която комисия е участвувалъ, като единъ виденъ членъ, и сегашниятъ почетенъ Министъръ на Просвѣщението г. Христо Тодоровъ. Той се е занимавалъ съ единъ въпросъ, съ въпроса за реформитъ по най-важния бюджетъ, за който най-много се е викало и който най-малко е побутналъ досега — съ въпроса за разноситъ по военния бюджетъ. И тамъ виждаме да се искатъ реформи, и тамъ се констатира фактътъ, че ако България върви така, че ако толкова разноси даваме всѣка година, България върви неминуемо къмъ една пропастъ, но дойде ли въпросъ за съкратяване разходитъ — отъ веднажъ: „нѣмаме врѣме, дайте ни врѣме!“ Измина се срокътъ, новъ срокъ искатъ и т. н.

Положението се влошава. Прѣди ни прѣдставяха бюджети безъ дефицити, т. е. поне повидимому уравновѣсени бюджети, а въ дѣйствителностъ това уравновѣсяване излизаше съ грамадни дефицити. Сега г. Министърътъ на Финанситъ отиде даже дотамъ, че ни прѣдстави единъ бюджетъ съ дефицитъ, не скритъ вече, а явенъ. Е, г-да, може ли така да вървимъ? Тукъ нѣма нужда да говоримъ отъ трибуната, какъ ще отидемъ прѣдъ нашитъ избиратели и какво ще имъ кажемъ. Не какво ще кажемъ на нашитъ избиратели, а какво ще стане съ тази нещастна България — тоя е въпросътъ! Признаваме, че има нужда да се съкрати разходниятъ бюджетъ, а нищо не правимъ — се отлагаме. И ние какво правимъ? Като отлагаме прокарването на дѣйствително разумни реформи въ разходния бюджетъ, отъ една страна, отъ друга, всѣка година се занимаваме съ нашето чиновничество; захващаме да се пазаряваме и най-много си изтегляватъ, безспорно, най-малкитъ чиновници: голѣмитъ пакъ си оставатъ на своитъ мѣста, тѣхнитъ заплати се оставатъ непобутнати. Като не правимъ нищо и понеже всѣка година едно и сѣщо правимъ, ние продължаваме да разраняваме българския държавенъ организъмъ и да внасяме едно

озлобление въ народа и въ чиновничеството: въ народа, защото нищо разумно не правимъ, а въ чиновничеството, защото постоянно, при всѣки бюджетъ, само съ него се занимаваме, като че ли имаме прѣдъ себе си пѣкакви аргати да наемаме. Тѣй е поставена работата. Г-нъ Министърътъ на Външнитъ Работи ни каза въ началото, при отговора на тронното слово, че имали реформи, но не могли да ги внесатъ сега, защото щѣло да ни отнеме врѣме тѣхното разглеждане. Ако е вѣрно това — а пѣкъ трѣбва да бѣде вѣрно, — ако допуснемъ, че искрено има у тѣхъ желание да направятъ пѣкакви реформи, понеже тѣ не сж днесъ дошли на министерската маса, а по-голяма частъ отъ тѣхъ сж по-отдавнашни — отъ една и половина година вече врѣме — значи, тѣ сж се занимавали съ тѣзи реформи, за които говоримъ — та, казвамъ, ако е вѣрно, ако е искрено тѣхното намѣрение, излиза, че едно прѣдложение, което азъ искамъ да направя тукъ, въ Народното Събрание, може сериозно да ви занимае, а не съ това губене на врѣме, въ което всѣки говори, а никой не прѣдлага нищо по-осезателно. Ние казимъ г. г. министритъ да прѣдставятъ тѣзи реформи. Защо ни занимавате съ бюджета? Та този бюджетъ е ланскиятъ, а ланскиятъ е по-ланскиятъ! Да вземемъ да се занимаваме съ тоя бюджетъ, значи да губимъ врѣме и само да си говоримъ — то е да биемъ вода, за да видимъ отъ нея масло; значи, да се занимаваме съ въпроси, недостойни за едно Народно Събрание, защото само ще говоримъ, ще губимъ врѣме и нищо нѣма да направимъ. Защо ще се занимаваме единъ мѣсець или 40—50 дена да разглеждаме единъ бюджетъ, който е ланскиятъ? Ако имате, г-да, реформи, които сж свързани съ тѣхъ, ще се занимаваме, а този бюджетъ ще остане да се изгълнява дотогазъ, докогато прокараме реформитъ. Ето това е една работа, която ще бѣде сжществена, една работа важна, една работа дѣйствителна, за която можемъ да изгубимъ врѣме, защото, единъ пътъ прокарана въ Народното Събрание, тя ще има значение не само засега, а и за слѣдующитъ години. Нѣма нужда, слѣдователно, да се занимаваме съ единъ бюджетъ, който е ланскиятъ. Имате реформи, дайте ги; дайте щата, г-да министри — съ него ще се занимаемъ ние! Ако ни внесете щатотетъ, ние можемъ да гласуваме тогазъ продължение на стария бюджетъ съ единъ вотъ само, докогато разгледаме закона за щатотетъ. И вие, г-да отъ болшинството, и вие, г-да отъ оппозицията, моли да се замислите надъ този въпросъ, защото, ако му дадемъ едно разумно разрѣшение, ние ще спечелимъ много врѣме. Министерството и безъ това вече упражнява 5 мѣсеца миналогодишния бюджетъ. Ако се захванемъ ние съ реформата юнашки, можемъ да я прокараме за единъ мѣсець и дотогава нека оставимъ миналогодишния бюджетъ да си върви, като вземемъ едно рѣшение за това, а да се занимаемъ съ онѣзи работи, които ще дадатъ едно дѣйствително намаление въ бюджета.

При извършването на тази работа, ние надъ всеки един случай, надъ всяко едно учредение ще можем да се занимаемъ и ще употребимъ времето съ полза. Въ противенъ случай, не направи ли правителството това нѣщо, азъ заявявамъ отъ моя страна и отъ името на оная група, отъ която излизамъ, че ние не можемъ да гласуваме за такъвъ бюджетъ затова, защото проглеждамъ неискренност на правителството да прокара реформи, каквато неискренност е имало въ всичкитъ правителства досега. За да избяга всички отъ едно прѣтълкуване на нашитъ думи, азъ прави формално прѣдложение, за да знае почитаемото правителство, че ние не желаемъ тукъ непрѣмѣнно да правимъ опозиция, а желаемъ да вършимъ работа. Прѣдложението се състои въ слѣдующето, което турямъ прѣдъ Народното Събрание и върху което бихъ молилъ да се произнесе и почитаемото правителство, и всички групи отъ болшинството и отъ опозицията: (Чете.) „Народното прѣдставителство не приема да се занимава съ разискването на бюджета и рѣшава да се продължи упражнението на ланския бюджетъ, съ процентното намаление на чиновническитъ заплати, до прокаране закона за щатова въ на чиновницитъ, който правителството се поканва да внесе незабавно.“ Туй прѣдложение има да направи и мисля, че ако се направи отлагане на дебатитъ, ще стане не по този мотивъ, по който говори г. Даневъ, но по единъ мотивъ важенъ и за народното прѣдставителство, и за страната. (Ржкоплѣскане отъ лѣвиците и крайната лѣвица.)

Министъръ-Прѣседателъ Д-ръ С. Даневъ: Г-да народни прѣдставители! И азъ съмъ единъ отъ онѣзи, които сж говорили въ полза на изработването на единъ патъ и отъ банкитъ на опозицията, и отъ червената маса. Азъ съмъ напиралъ на тази реформа, обаче, не толкозъ по съображения на економии; защото, колкото и да знамъ, че едно по-справедливо прѣцѣнение на труда на всеки единъ чиновникъ може въ резултатъ да изкара известна економия, колкото отъ друга страна и да съмъ на мнѣние, че могатъ нѣкои служби да се закриятъ — въ края на краищата, тази точка зрѣние на економии, нищо особено съ тази реформа нѣма да се постигне. Ето защо азъ съмъ напиралъ на нея затуй, защото съмъ я намиралъ необходима, едно, за да се съкратятъ прѣнията по бюджета и, второ, за да се стабилизира чиновничеството: да знаемъ кой ще служи на тази България, какъ ще се оцѣнява неговиятъ трудъ, а отъ друга страна да щадимъ и ние нашето време, па и да се отнасяме по-достойно съ онѣзи, които сж натоварени да служатъ на държавата. Отъ тази точка зрѣние особено съмъ напиралъ да може да се прокара реформата. Значи, ние сме отчасти съгласни съ г. Цанова; но само отчасти, защото г. Цановъ, като намира на тази реформа, иска да ѝ даде значение като на реформа необходима, за да се тури равновѣсие въ нашия бюджетъ. Отъ тази точка зрѣние

реформата нѣма онова значение, по мое разумѣние, макаръ че, казвамъ пакъ, съ тази реформа могатъ дѣйствително се достигна известни намаления.

Сега, позволѣте ми да оправдая, ако искате, себе, но да оправдая и всичкитъ правителства по този въпросъ за щатова въ. Когато се говори за една коренна органическа реформа, каквато е реформата на щата, вие се намирате прѣдъ една много трѣплива работа. Тя е трѣплива работа затуй, защото нашата държава е млада и не е още установена крѣпко; ние нѣмаме органи, които да сж дали доказателства за тѣхната ефикасностъ въ течение на времето. Ние татонираме, ние всяка година правимъ опити; и това не е странно, защото въ живота на народитъ 25 години не е нѣщо особено. Азъ ви го казвамъ туй затова, защото когато ще пристѣпимъ да опрѣдѣлимъ точно числото на службитъ, вие ще трѣбва да си дадете отчетъ за значението на всеки единъ органъ въ административната и въ устройството на държавата, и бждѣте увѣрени, че това не е тѣй лесно. Въ закона за чиновницитъ има една частъ лесна и тя е у насъ съвсѣмъ готова — това сж общитъ принципи какъ да запазимъ чиновника, какъ да го приемаме на служба, какъ да го уволняваме и т. н. Тѣзи принципи отчасти сжществуватъ и въ сегашния законъ, но ние сме ги попълнили; така че, тази частъ отъ проекта е готова; втората, обаче, която трѣбва да съдържа точно числото на службитъ и да опрѣдѣля заплатитъ, е по-трудна, по-сложна. Ние я имаме въ проекта, който обаче не е смѣненъ. (Н. Цановъ: Ние ще го смѣлемъ!) Да ви кажа защо не е смѣненъ. Ние трѣбва да бждемъ откровени, и азъ нѣма да крия нищо, г-нъ Цановъ, азъ ще ви посоча съ прѣстъ болката. Ето въ какво състои работата. Кой, мислите, че съставлява законитъ у насъ? Комисии отъ чиновници! Е добръ, азъ никога не бихъ желалъ на г. Цанова, ако той дойде на тази маса, да повѣрва изработването на такъвъ законъ на чиновници. Чиновницитъ сж лица заинтересовани въ службитъ. Ние имаме — не искамъ примѣри да навеждамъ, защото бихъ се докосналъ до лица — ние имаме организации, дѣто известни служби се занимаватъ отъ двѣ и нѣколко лица, когато едно би било достатъчно. Защо? Защото така сж се стекли обстоятелствата, изникнали сж известни лица, за тѣхъ сж създадени службитъ, и днесъ тѣ сж чиновници. Ако тѣмъ повѣримъ да изработятъ тази деликатна, тази сложна работа, и да желаятъ да работятъ дори, тѣ не могатъ да иматъ онуй безпристрастие, което е нужно въ тоя случай. (Н. Цановъ: Ние ще го разгледаме!) Ще дойдемъ и дотамъ. — Искамъ да ви кажа, че отъ такава комисия на чиновници недѣйте очаква свършена работа. Трѣбва да очаквате тази работа отъ самитъ министри. Да! И да ви кажа ли, г-да, открито истината? Ние всички тукъ сме гледали на държавнитъ служби прѣзъ прѣсти, съ очилата на опозицията. Ние не сме имали възможностъ да улучимъ точното зна-

чение на всяка една служба. Но да бъдемъ сираведливи! За да мога азъ, като министъръ, да си дамъ отчетъ за длъжността, която изпълнява въ едно лице, азъ трѣбва да съмъ внимателенъ изтъкно въ руажа на моето министерство. Както у насъ се мѣняватъ министритѣ отъ нѣколко години насамъ, не е възможно единъ министъръ да направи нѣщо. Ние, напр., сме се заробили въ работа и пакъ администрация не правишъ. Това трѣбва да го признаемъ. А него трѣбва да имате прѣдъ видъ, г-нъ Цановъ. Не е добрата воля, която ни липсва да прокараме единъ законъ за щатовецѣ, какъвто ние искаме. Но когато се намѣрваме прѣдъ тази многобройна редица отъ служби и искаме да си дадемъ отчетъ за всяка една, затрудняваме се много често. Азъ не бихъ желалъ да излизамъ тукъ прѣдъ васъ съ нѣщо недонесче, съ нѣщо необмислено. Ето защо азъ ви казахъ въ началото на сесията, когато говорихме по отговора на тронното слово, че една частъ отъ законопроекта е готова; а имаме въ гроби линии и самитѣ щатове, но не сме ги подвели подъ единъ знаменателъ. Прочее, занимавали сме се съ този въпросъ. Могатъ да ни бждатъ свидѣтели другаритѣ ни отъ миналата година, като г. Каравелова, че дѣйствително сме работили. Е добръ, намѣрвали сме се въ трудно положение, г-да прѣдставители. Остава да видимъ, какво ще кажете вие, народнитѣ прѣдставители. Думата е ваша, г-нъ Цановъ! Е добръ, нека бъдемъ откровени: колко отъ насъ, които се намираме тукъ, сме прѣминали прѣзъ чиновнически митарства, колко отъ насъ сме си дали трудъ да изучимъ и да узнаемъ добръ функциитѣ на всяка служба? Много малцина. Нѣма да искамъ да обвинявамъ нѣкого отъ г. г. народнитѣ прѣдставители, но, вѣрвамъ, всички ще се съгласите, че ако има въ това отношение неподготвени, за да могатъ ясно да схванатъ значението на всяка служба, то ще бждатъ по-скоро г. г. народнитѣ прѣдставители, послѣ ние, министритѣ. А пъкъ когато ние, министритѣ, дохождаме и ви казваме: г-да, има известни мѣждотии, които не можемъ да успѣемъ да отстранимъ, защото се движимъ — ще го признаемъ открито — по избори и заеми, вие ще си обясните, защо тази реформа — важна дѣйствително — остава само записана и не е прокарана. По тази реформа азъ изказахъ една мисль, когато говорихъ по отговора на тронното слово. Понеже ти е много важна, азъ казахъ, че бихъ желалъ да ви внеса проекта, когато ще бжде готовъ, но че нашето желание е да го обсъдите, а не да го гласувате въ сжщата сесия, защото, ако искате да го гласувате, ще съберете, понеже не ще можете да внимаете въ тънкости на реформата, която е важна, тъй че първата ви работа на слѣдующата сесия ще бжде да прибѣгнете до измѣнение. Ето какъ стои въпросътъ за щатовецѣ на чиновницитѣ.

Азъ се отнасямъ симпатично къмъ идеята на г. Цанова и мога да кажа, че ние ще се стараемъ

да я изучимъ, но азъ ще настоявамъ да не искаме току-така да рѣшавате този въпросъ.

Сега, колкото се касае за връзката между този въпросъ и бюджета, азъ пакъ се връщамъ на въпроса и ще кажа, че отъ точка зрѣние на економии на бюджета, която точка зрѣние имаме г. Цановъ прѣдъ видъ, прѣдлаганата отъ него реформа нѣма да има по моето разумѣние опия послѣдствия, които той очаква, и затова ще бжде просто отлагане на разискванията по бюджета, ако ние сега прѣкъснемъ разискванията и почнемъ да разискваме реформитѣ по щатовецѣ на чиновницитѣ. Ние не можемъ да ги прѣдложимъ тази минута. Ако ви казахъ, че заема ще прѣдложимъ, то е защото имаме контрактъ готовъ, по това сжщото не мога да кажа за щатовецѣ на чиновницитѣ. Като е така, вие виждате мѣждотията, въ която се намираме, за да можемъ да удовлетворимъ искането на г. Цанова и да прѣкъснемъ прѣнията по бюджета. Отъ друга страна азъ не знамъ, доколко и продължението на стария бюджетъ, тъй, както е, ще бжде отъ естество да ни даде възможностъ да достигнемъ цѣльта, който именно гони г. Цановъ. Но по този въпросъ азъ ще оставя моя другаръ на Финанситѣ, ако намѣри за нужно, да каже двѣ думи. Азъ още веднажъ, прочее, повтарямъ, прѣдъ видъ напредналото врѣме, да не се създаватъ днесъ-завчера каузални връзки между дефицита, които се явяватъ въ бюджета, и между реформата за щатовецѣ на чиновницитѣ. Тази реформа имамъ и азъ прѣдъ видъ, но не мога да се съглася, щото да прѣдшествува тя разглеждането на бюджета, тъй като отъ нея нѣма да излѣзе онуй, което се очаква отъ г. Цанова.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Подиръ заявлението направено отъ г. Министъръ-Прѣдседателя, г. Цановъ поддържа ли си прѣдложението, което писмено го е сложилъ на масата на прѣдседателството?

Министъръ М. Сарафовъ: Азъ искамъ думата!

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Има думата г. Министърътъ на Финанситѣ.

Министъръ М. Сарафовъ: Искамъ само да допълня туй, което уважасмийтъ г. Министъръ-Прѣдседателъ каза. Щатовецѣ по Министерството на Вътрѣшнитѣ Работи, по Министерството на Обществениитѣ Сгради, по Министерството на Външнитѣ Работи, по Министерството на Правосъдието бѣха готови още лани, дискутирали сж въ Министерския Съвѣтъ и приети. Отъ тѣхъ, ако се приспособятъ тъй, както сж изработени, ще излѣзе едно уголѣмение на разходния бюджетъ. Не бѣха готови щатовецѣ по другитѣ четири министерства. По Министерството на Просвѣщенieto основата за щата влиза въ онзи законъ, който внесохме въ Народното Събрание прѣзъ ланската сесия.

И да ви кажа защо излиза едно уголѣмение. Мнозина и отъ самитѣ г. г. народни прѣдставители,

когато говориха, признаха, че у нас има служачи, които служатъ съ нищожни заплати. Понеже щатътъ се приготвя не за прѣходно нѣкое врѣме, не за нѣкое критическо врѣме, каквото ние прѣкарваме сега, а се приготвя да бѣде траенъ за дълги години наредъ, естествено е, че при изработването на заплатитѣ не можеше да се обърне внимание само на сегашното положение, а трѣбваше да се вземе общото положение на страната. Поради това има прѣдвидени и нѣкои по-голѣми заплати. Слѣдователно, оттамъ нѣкое намаление на бюджета да стане, това не очаквайте. Ако се приспособятъ тѣзи щатове тѣй, както сж направени, ще трѣбва да се вотира нѣкое допълнително рѣшение, за да се правятъ врѣмenni одрѣжки на чиновницитѣ, тѣй както го практикуваме сега. И слѣдъ тѣзи врѣмenni одрѣжки, които правимъ отъ заплатитѣ на чиновницитѣ, тѣ оставатъ толкова малко, щото едва ли може да се говори за по-голѣмо намаление.

Прѣдложението на г. Цанова, да се продължи ланскиятъ бюджетъ за неопрѣдѣлено врѣме, то е, да заставите нѣкои министерства да работятъ съ по-голѣмъ бюджетъ, отколкото тѣ искатъ, а да заставите други да не могатъ да работятъ, поради недостатъчностъ на срѣдства; вие ще искате да продължите едно състояние, което да докара да се иска 3.600.000 л. свръхсметенъ кредитъ къмъ ланския бюджетъ. Отъ изброяването, което направихъ миналия пътъ, когато говорихъ, вие видѣхте, че направенитѣ свръхсметни кредити сж по-сжществени държавни нужди, които не могатъ да се отлагатъ и които не сж се подобрили сега, а наопаки сж се влошили. Вие знаете, че най-голѣмиятъ свръхсметенъ кредитъ, повече отъ два милиона лева, както ви казахъ, се отнася до държавнитѣ дългове. Излиза, че продължението на ланския бюджетъ, въ разходната частъ, ще произведе забъркване на сметкитѣ, защото свръхсметни кредити пакъ ще трѣбва да се гласуватъ. Наопаки, съ бюджета, ако го приемете, ще се уреди едно положение, ще се знае докрая на годината какво има да се направи и какво да не се направи. Отъ друга страна, вие знаете, че е намаленъ съ нѣщо спрѣмо лани и приходниятъ бюджетъ. Слѣдователно, продължаването на бюджета би значило, при явното съзнаване на лошото положение, да се продължава то и за по-нататѣкъ. Менѣ ми се струва, че най-хубаво е да се разиска по-нататѣкъ бюджетътъ и да се пристѣпнѣ къмъ неговото гласуване. А пакъ ако г. г. народнитѣ прѣдставители толкова желаятъ да видятъ проектитѣ, които сж изработени, ние можемъ да ги внесемъ.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Има ли нѣкой отъ г. г. народнитѣ прѣдставители да говори изобщо по бюджета?

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Нѣма ли записанъ никой! (Ю. Теодоровъ: Азъ искамъ да говоря по прѣдложението.) Пардонъ, г-нъ Теодоровъ!

Азъ желая, г-да, ако има да говорите изобщо по бюджета, да вземете думата и да се изкажете. И ще моля, отъ всѣка група да взематъ думата по единъ; това, ми се чини, ще бѣде достатъчно, г-да!

Ю. Теодоровъ: Азъ не искамъ да говоря по бюджета, азъ съмъ говорилъ по него.

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Ако не желаете да говорите, то е другъ въпросъ.

Ю. Теодоровъ: По прѣдложението ще кажа 2—3 думи и ще млъкна.

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Тукъ разискваме бюджета, общи прѣния по бюджета.

Ю. Теодоровъ: Г-да народни прѣдставители! И лани, и сега г. г. депутатитѣ искатъ реформи. Тия реформи се обѣщаватъ за подобрене на бюджета, но нѣма кой да ни ги даде. Ето, азъ присѣствувахъ при разискванията по бюджета на Министерството на Търговията и Земледѣлието. Искатъ отъ г. министра реформи, искатъ намаления, но той казва, че азъ съмъ новъ, да видимъ по-нататѣкъ. Лани сжщото бѣше. Казаха ни, ще прѣдставятъ въ есенната сесия щатъ на чиновницитѣ, щатъ на военитѣ — нищо не се прѣдстави. Тогазъ казваха: министритѣ били нови, въ есенната сесия ще се прѣдстави. Свдихме се по монопола и нищо не излѣзе. Сега се минаха толкова мѣсеца, пакъ не сж готови тия реформи. Каквото ни казва г. Министъръ-Прѣдседателътъ, вѣрно е това. Казва, кой да ги изработи? Да го изработятъ чиновницитѣ. Но чиновницитѣ сж заинтересовани. Нѣкое вѣдомство, нѣкой институтъ, който може да мине съ единъ човѣкъ, турятъ двама. Пазятъ се единъ други и нѣма кой да го изработи. Министритѣ се занимаватъ съ дипломатически въпроси, съ партизански въпроси, съ агитация, съ текущи дѣла — нѣматъ врѣме, пакъ и не сж всевъдущи. Ето тукъ се явява нагледна нужда да има единъ държавенъ съвѣтъ, (Смѣхъ.) или една кодификационна комисия по делегация отъ Народното Събрание, която да се занимава съ тая работа, която да приготвя щатъ, да приготвя реформи и опростотворение на канцеларския редъ. Вие виждате, че ние нѣмаме единъ подобенъ институтъ и затуй сме станали почти недѣеспособни. Това е, което имамъ да кажа.

А колкото за бюджета, казвамъ, че трѣбва да гласуваме, да направимъ нужното намаление и подобрене. И Народното Събрание, ако не иска да приеме идеята за ревизия на конституцията и за държавния съвѣтъ, покрайниѣ-мѣрѣ трѣбва да приеме една комисия отъ себе си, която по делегация отъ Народното Събрание въ междуврѣмнето на сесиятъ да изработи потрѣбнитѣ реформи. Не направи ли Народното Събрание това, и прѣзъ есенната сесия пакъ нѣма да ни дадатъ реформи.

Министър-Прѣдседател Д-ръ С. Даневъ: Това прѣдложение на реда си ще го туримъ на дневенъ редъ и ще се разиска.

Т. Влайковъ: Азъ мисля, че прѣдложението, което направи нашиятъ другаръ г. Цановъ, не трѣбва да се остави така да заглъхне само затова, защото отъ министерската маса заявяватъ, че не било желателно да стане това. Менѣ ми се струва, че Народното Събрание трѣбва да обърне внимание на това прѣдложение и въ всѣки случай, като се чуятъ и други мнѣния, нека се тури на гласуване. То е много важно! Почитаемиятъ нашъ другаръ г. Юрданъ Теодоровъ заяви, че защото нѣмало държавенъ съвѣтъ, затова у насъ управлението било разслабено и нищо не вървѣло добръ. Азъ ще кажа, че не защото нѣма държавенъ съвѣтъ у насъ, ами защото всички Народни Събрания досега сж били податливи и, когато отъ министерската маса имъ се е казвало: не може сега, наесенъ и т. н., съгласявали сж се, макаръ да сж виждали, че не трѣбва да се съгласяватъ, но за да не би да падне министерството, съгласявали сж се. И когато едно Народно Събрание малко по-рѣшително се противопостави на министритѣ и каже: нѣма да ви гласуваме бюджета, докато не ни внесете тази или онази реформа, тогава министритѣ може да направятъ онова, което въ други случаи нѣматъ време или възможностъ да направятъ. Тия обяснения, които даде г. Даневъ, обясняватъ наистина защо не сж могли министритѣ да направятъ това нѣщо, но не ги оправдаватъ, защото въ всѣки случай министритѣ сж били длъжни да направятъ това. Азъ мисля, че това прѣдложение, което направи г. Цановъ и което нѣма форма да бلاميра правителството, а има форма да се отложатъ разискванията по бюджета, докато се внесатъ тия необходими реформи въ разходния бюджетъ, за щатоветѣ, безъ които единъ бюджетъ не може да се разгледа, ми се струва, че можемъ да приемемъ това прѣдложение, може да го приеме даже и болшинството, ако се то въодушевява отъ искреното желание непрѣмънно да се направи нѣщо, ако не мисли и това болшинство да се намѣри въ онуй положение, въ което се намираше болшинството и миналата година, въ което сж се намирали и болшинствата на Народното Събрание и въ прѣдидишнитѣ години. Защото казватъ: „наесенъ“, по това „наесенъ“ се повтаря толкова пѣти и трѣбва да признаемъ, че има една фатална сила, която прави, щото министерствата да не могатъ да изпѣлнятъ това „наесенъ“. Азъ ще ви приведа единъ конкретенъ случай, не изобщо за всичкитѣ министерства, а за щата само по Военното Министерство. Прѣди три години, още, ми се струва, въ 1899 или въ 1900 г., въ врѣмето на управлението на г. Радославова, когато народното прѣдставителство искаше и тогава да се направятъ нѣкои съкращения по бюджета на Военното Министерство, г. Военниятъ Министъръ, който е сжиятъ и който оттогава

непрѣкъснато стои на министерската маса и управлява министерството — поне за него не можемъ да допуснемъ, че се занимава съ партизанство, а си гледа работата — той заяви тогавъ, че ще направи намаление въ заплатитѣ, ще направи съкращения въ разходитѣ на Военното Министерство, когато се внесе щата, а пъкъ щатътъ е готовъ, каза той, давамъ ви честна дума, че по-рано отъ идущата сесия ще бѣде внесенъ. Но минаха се оттогава двѣ години, миналата година въ извънредната сесия пакъ, когато стана дума за извѣстни реформи въ военния бюджетъ, Военниятъ Министъръ пакъ каза: азъ съмъ съгласенъ съ тѣзи реформи, но не могатъ да се правятъ тѣ така топантъ, трѣбва да се прѣдстави щатътъ; щатътъ, казва, е готовъ, но дайте ни възможностъ, гласувайте ни два мѣсеца, и тържествено ни обѣща отъ министерската маса, че щомъ се свика сесията на 15 октомврий, на 16-й ще даде щата на Военното Министерство и тогава ще видите, каза той, че всички тия работи, които искате, почти всичкитѣ ще бѣдатъ приети. Дойде 15 и 16 октомврий, ние стоиме докрая на декемврий, никакъвъ щатъ не ни се внесе. Поне за Военния Министъръ не може да се кажатъ тия извинения, които се казватъ отъ г. г. министритѣ по другитѣ вѣдомства. Казахъ и по-напрѣдъ, че Военниятъ Министъръ нито избори е правилъ, нито заеми е правилъ, нито е новъ въ министерството, както каза това Министърътъ на Търговията и Земледѣлието, че азъ прѣди два три мѣсеца съмъ стѣпилъ въ министерството. Той е новъ, дѣйствиелно, но министерството не е ново, неговиятъ прѣдшественикъ е приготвилъ нѣщо и новиятъ министъръ можеше да го внесе. Но, казвамъ, за Военния Министъръ и това извинение нѣма. Е добръ, да оставимъ другитѣ работи, ами по Военното Министерство, по военния бюджетъ, който е най-важенъ, защото всѣкога, когато стане дума за економии, на него се спираме и всѣки пътъ, когато стане такъвъ въпросъ, министърътъ излиза и казва, че тия реформи не могатъ да станатъ току-така, а трѣбва да има щатъ, питамъ азъ г. Военния Министъръ, защо не внесе той щатъ? Понеже лани той заяви, че ще бѣде внесенъ щатътъ на 16 октомврий, азъ разбирамъ, че той трѣбва да е готовъ сега — защо тогава поне по това министерство не е внесенъ щатътъ? Поне зарадъ него да искаме да се сиратъ общитѣ разисквания по бюджета, докато се не внесе той щатъ, и азъ мисля, че съ еднакво право можемъ да искаме да се внесатъ и другитѣ щатове, защото тогава само може да направимъ нѣкои разумни реформи, а не да казваме, че този полковникъ е арткъ, на онзи генералъ или началникъ заплатата е много, дайте да я намалимъ и пр. Нека се отложи общото разискване по бюджета, да повърнемъ бюджетитѣ на г. г. министритѣ дотогава, докогато се внесатъ тия необходими реформи по разходния бюджетъ, безъ които азъ признавамъ, както и молятъ другаръ г. Цановъ призна, че всичкитѣ разисквания и въ бюджетарната комисия, и тукъ ще бѣдатъ излишни,

не ни водятъ къмъ никакъвъ добъръ резултатъ, а честъ пакти, може би, отъ желание да се направи нѣщо добро, ще се направи едно разбъркване на бюджета, ще се махне, може би, нѣкой чиновникъ, било архиваръ или помощникъ, счетоводителъ, който може да се укаже най-много нуженъ, а ще останатъ нѣкои, които би трѣбвало да се махнатъ. Трѣбва, ако стане намаление на заплатитѣ и на отдѣлни длѣжности, да стане всичко разумно и систематично. Ето защо поддържамъ напълно това прѣдложение и моля почитаемото народно прѣдставителство отъ всички страни, да възприеме това прѣдложение, особено ония, които правятъ разни прѣдложения за намаление тогданъ съ 10, 12, 20, 30 и 40% заплатитѣ на чиновницѣтѣ, и всички ония, които искатъ да се направятъ разумни реформи въ разходния бюджетъ, да възприематъ това прѣдложение и само по такъвъ начинъ ще може да заставимъ почитаемото министерство да внесе непрѣмѣнно тѣзи реформи. Ако му трѣбва единъ мѣсець врѣме, мѣсець ще чакаме, но да ги внесе. Но ще кажатъ нѣкои, че сесията се продължила. Дѣйствително, продължава се и има роптание въ народа, но азъ мисля, че по-силно ще бѣде това роптание, когато ние продължаваме 2—3 мѣсеца сесията и нищо не направимъ, отколкото като я продължимъ и направимъ нѣщо, което ще подготви почвата и ще улесни работата на всички бѣджии Народни Събрания. Защото, единъ пътъ приети тия щатове, може бюджетътъ да приемемъ въ 5—10 дена, а и на бѣджитѣ Събрания се улеснява работата. Ама че щѣлъ да се увеличи разходътъ съ това, както мислятъ министритѣ. То е въпросъ. Тѣ мислятъ, че ще се увеличи бюджетътъ, но ще видимъ Народното Събрание какво ще каже. Ако Народното Събрание види, че трѣбва да се увеличи разходниятъ бюджетъ, ще го увеличи. Ще излѣзе тогава, че ние досега сме си играли съ чиновничеството. Играли сме си съ чиновничеството, когато сте излизали да казвате, че трѣбва да намаляваме, а не може, и ще излѣзе, че сте лѣгали. Ако не може да се намали оттамъ, ще видимъ откъдѣ. А не да мислимъ постоянно да намаляваме заплатитѣ и да казваме, че ще намаляваме заплатитѣ, а пъкъ нищо да не вършимъ, но да има нѣщо положително, нѣщо опрѣдѣлено. Та, повтарямъ и настоявамъ, да се възприеме прѣдложението на г. Цанова и най-малко, ако нѣма кой да говори, да се гласува.

Министъръ-Прѣседателъ Д-ръ С. Даневъ: Г-да! Азъ виждамъ отъ думитѣ на г. прѣдговорившия, че чиститѣ демократи искатъ, щото въпросътъ, който поставиха тукъ, да се подложи на гласуване. Г-да! Азъ не желая да бѣда формалистъ. Ако желаяхъ да бѣда формалистъ, азъ бихъ могълъ да кажа, че се касае за особено прѣдложение, което не е на дневенъ редъ и, слѣдователно, не може да се разисква. Но азъ не искамъ да бѣда такъвъ формалистъ, и ще се съглася това прѣдложение въ тази си форма да бѣде нѣкакъ вмѣкнато въ дебатитѣ

по бюджета и да бѣде разгледано, и по него да се произнесатъ господата. Но азъ правя тази концесия само подъ условие, че по него да взематъ думата по единъ отъ всѣка група, не повече, защото въпросътъ е ясень. Ако искате практически да постигнемъ, прѣдложението е тукъ, азъ съмъ съгласень, нека да се спремъ една минута на него и да вземемъ рѣшение по него, но нѣма да бѣда съгласень, ако тукъ господата взематъ поводъ отъ това да говорятъ надълго и широко, когато работата, колкото и да е важна, е ясна. Та или ще моля да се гласува, или пъкъ най-много, на което бихъ могълъ да се съглася, то е отъ всѣка група да говори по единъ и да се произнесе по прѣдложението на г. Цанова. Азъ изказахъ мнѣнието си, г. Цановъ формулира своето мнѣние, допълни го г. Влайковъ, и ако други господа сега искатъ да говорятъ, готовъ съмъ да ги слушамъ, но бихъ желалъ да свършимъ, колкото се може по-скоро. Въ тая смисълъ вървамъ, че и г. Цановъ ще одобри моя апелъ, за да не губимъ врѣме напразно.

А. Урумовъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ съмъ на мнѣние да се остави безъ послѣдствие, така да се каже, прѣдложението на г. Цанова. (Отъ лѣвицата: Апкоолсунъ! За насень!) Ще гласуваме противъ неговото прѣдложение, първо, защото не може да има никаква практическа полза. Г. г. министритѣ ви казаха, че досега готвенитѣ щатове по разнитѣ министерства сж отъ такова естество, че ако даже ги внесатъ и се приематъ въ Камарата, сигурно ще увеличатъ разходния бюджетъ. Тогава азъ питамъ: каква смисълъ има да искаме ние отлагането на разискванията по бюджета и да искаме непрѣмѣнно внасянето на тия щатове въ Камарата? Съ внасянето сигурно искаме да ги приложимъ и на дѣло, т. е. да видимъ каквито служби и въ каквито размѣръ заплатитѣ сж прокарани въ този щатъ на чиновницѣтѣ, та да ги прокараме и въ бюджета. Е добръ, каква полза, когато ако направимъ това, сигурно ще има увеличение на бюджета, а пъкъ ние всички желаемъ не увеличения, а намаления въ бюджета.

Вънъ отъ туй, менъ ми се струва, че не можемъ да приемемъ прѣдложението на г. Цанова на туй просто основание, защото то е противъ правилника и противъ конституцията. Ние не можемъ да бѣдемъ по никой начинъ безъ бюджетъ. Можемъ да искаме намаление или увеличение, но да казваме че не трѣбва да гласуваме бюджета, че ние трѣбва да разглеждаме други закони и ен bloc да го гласуваме и да оставимъ министерството безъ бюджетъ да управлява държавата, ми се струва, че това е противъ правилника и противъ конституцията. Правилникътъ изрично казва, че гласуването на бюджета не може да става по такъвъ начинъ, както каза г. Цановъ, а изисква се параграфъ по параграфъ да се гласува. Какъ може ен bloc да гласуваме стария бюджетъ и да чакаме да се внесатъ щатове за чиновницѣтѣ и послѣ от-

ново да гласуваме втори път бюджета? Менѣ ми се струва, че тая процедура не е предвидена въ правилника, нито пъкъ е практична и конституционна. Ето защо мисли, че нѣма нужда да се гласува това предложение, а трѣбва да се отхвърли.

Ц. Таслаковъ: Г-да народни представители! Менѣ ми се струва, че се отклоняватъ разискванията по възникналото предложение на г. Цанова. Азъ го схващамъ съвършено иначе. Г-нъ Цановъ, като изказа своитѣ мисли по бюджета, направи едно предложение, а подиръ него ще дойде другъ представител и той ще направи друго предложение. — То не е отдѣлно предложение, за което отдѣлно трѣбва да се разиска. (Отъ крайната лѣвица: Отдѣлно е!) Ако е отдѣлно, то не може да се внесе именно тогава, когато се разиска единъ бюджетъ. Ние можемъ сега да разискваме по бюджета и да говоримъ по неговото предложение, подиръ него и другъ ще предложи друго и на края ще видимъ дали ще гласуваме или нѣма да гласуваме за него. Такова предложение ако ще може да ни задължи да правимъ разисквания по него, то трѣбва да бѣде подписано отъ законното число представители, и само такова предложение можемъ да туримъ на отдѣлно разискване. Азъ не говоря дали е добро или лошо предложението на г. Цанова, нито пъкъ дали да се приеме или да не се приеме; азъ говоря, че не може да ставатъ разисквания по отдѣлно, и считамъ че най-добръ ще направимъ, ако го слѣдемъ съ разискванията по бюджета и най-накрая да рѣшимъ, дали да се гласува това предложение, или не.

Д. Драгиевъ: Азъ ще помоля г. г. министритѣ да кажатъ относително въпроса за щата, отлагането на който става за по-нататъкъ: предполагатъ ли тѣ, че ще да бѣдатъ готови за есенъ съ този въпросъ или не? Искамъ да знамъ това, прѣди да кажа думата си.

Министъръ-Председателъ Д-ръ С. Даневъ: Направѣте питане и ще Ви отговоримъ. Сега не му е мѣстото да Ви отговарямъ.

Д. Драгиевъ: Когато се разиска по този въпросъ и искате отлагането, азъ мисли, че трѣбва да кажете, до есенъ тази работа ще ли бѣде готова или не?

Председателствующъ А. Франгъ: Г-нъ Драгиевъ, ако имате да направите нѣкое питане или запитване, Вие знаете правилника, който Ви казва по кой начинъ ставатъ тѣ. (Д. Драгиевъ: Азъ искамъ да говоря.) Говорѣте.

Д. Драгиевъ: Азъ ще кажа само двѣ думи относително въпроса за реформитѣ, който възбуди уважаемиятъ г. Цановъ, и ми се чини, че на този въпросъ заслужава да се спремъ повече, отколкото по сегашнитѣ общи дебати на бюджета. Азъ поне, като имамъ честта да бѣда членъ на бюджетар-

ната комисиия и като виждамъ какъ тамъ дума не се дава да се спомене за намаляване било на заплатитѣ, било на числото на чиновницитѣ, било на нѣкакви веществени разходи; като виждамъ какъ бързо се вдигатъ рѣцѣ въ бюджетарната комисиия, за да се приеме единъ бюджетъ старъ, и като гледамъ, отъ друга страна, тукъ да се повтаря нѣщо ужъ общо по този бюджетъ, никакъ не ми се ще да бѣда съгласенъ да се занимаваме съ тѣзи тѣй-наречени общи дебати, които наистина могатъ да бѣдатъ много общи, но въ края на краищата ще останатъ много празни. Та азъ съ много по-голъмо удоволствие ще кажа двѣ думи по предложението на г. Цанова. Въ предложението на г. Цанова азъ виждамъ едно предложение за начало на реформи. Съ въпроса за щата, що той възбуди, ако го сложимъ на разглеждане, споредъ мое скромно мнѣние, ние ще туримъ първата крачка къмъ пътя на реформитѣ. Наистина, отъ министерската маса ни се казва, че толкозъ много не дѣйствително държа за този щатъ, защото ние имаме този прословутъ щатъ за четири министерства вече готовъ, но тамъ, като го готвимъ за много нататъкъ, като имаме прѣдъ очи едно много благословено, много благодатно врѣме, ние така майсторски го приготвихме, щото, ако рѣшимъ да го приложимъ, ще докараме едно увеличение. Г-да, да ме простите за приказката, която ще кажа, но тая работа прилича на она, която пословицата описва: на скъсанъ чулъ седимъ, царски сънъ сънуваме. (Смѣхъ.) Отиваме да хлопаме по разнитѣ врати за заемъ, представитѣ ни се бюджети съ нѣколко милиона недоимъкъ и отъ министерската маса ни се казва: не дѣйствително ни загатва за този проклѣтъ щатъ, съ който се измамахме да се заловимъ на врѣмето, понеже ще доведе увеличение. Такива думи, въ такова едно усилено врѣме, чини ми се, не бива да се казватъ отъ министерската маса. Ако вие сте го приготвили съ увеличение, дайте го тукъ, и ние ще се помъчимъ да ви докажемъ, че той ще ни роди, и трѣбва да ни роди, милиони економии! (Гласове отъ дѣсницата: По-полека!) Полека не, а на васъ много високо трѣбва да се говори, на васъ трѣбва съ руски камбани да се бие, за да може да чуете. (Смѣхъ въ лѣвицата. Протести отъ дѣсницата.)

Председателствующъ А. Франгъ: Г-нъ Драгиевъ, моля, бѣждѣте по-внимателни и не оскърбявайте народнитѣ представители!

Д. Драгиевъ: Г-да представители! Ако г. Цановъ възбуди въпросъ, да туримъ начало на реформитѣ чрезъ поставяне на разглеждане въпроса за щатветѣ, азъ рѣкопѣлскиамъ на това негово предложение и ще го поддържамъ съ двѣ рѣцѣ. (Смѣхъ въ дѣсницата.) Да, съ двѣ рѣцѣ ще го поддържамъ, да вдигна една рѣка поне за васъ отъ бошинството, които нѣма да вдигнете пито една. Но ми се чини, че ние нѣма да се ограничимъ

само съ въпроса за щата, ами ще направимъ и други нѣща и други постѣпки. Внесени сѣ и други нѣколко законопроекта и съ тѣхъ ще трѣбва да се занимаемъ, поне съ единъ или два, а не да ги отлагаме пакъ за есенъ.

Министъръ-Прѣседателъ Д-ръ С. Даневъ: Моля да се говори само по прѣдложението на г. Цанова, защото, ако хванемъ да говоримъ и по други работи, то нѣма да има край.

Д. Драгиевъ: Нѣма да говоря за друго повече. Когато запитахме ние г. Министра на Правосъдието въ бюджетарната комисия: кога смѣта да ни занимае съ своитѣ реформи, съ които ни се похвали, реформи по Правосъдието, той каза обикновената цанковиска фраза: наесень. (Д. Цанковъ: Тя не е цанковистка, а каравелистка.) Е добръ, ще ни позволите да се усѣмнимъ въ тази ваша „есень“. Защото тая ваша работа прилича на онзи длъжникъ, който щѣлъ да плаща дълга си въ петѣкъ; петѣцѣтъ, обаче, не се свършили никога. Наесень! Но да видимъ дали и за есенъ може да очакваме нѣщо. Всички тѣзи г. г. министри, които днесъ стоятъ на министерската маса, не сѣ нови за тази маса. Тамъ има министри отъ 10 мѣсеца, даже отъ 12, а нѣкои отъ много повече. Тѣ имаха досега на разположение врѣме да ни занимаятъ съ своитѣ реформи и ние нѣма защо повече да чакаме, па най-послѣ, ако тѣ ни кажатъ, че 15 мѣсеца, че 7 мѣсеца не сѣ достатѣчни, за да ни занимаятъ съ тѣзи реформи, то ние на сжщото основание не можемъ да ги върваме, че тѣ ще ни занимаятъ, или че ще иматъ възможность да ни занимаятъ съ тѣхъ и прѣзъ идущата есенъ. Защо? Сега имаме мѣсець юний. То се вижда, че мѣсець юний ще изтече въ Камарата. Какво остава? Юлий, августъ и септемврий. Прѣзъ августъ ще правимъ три вида избори: селски избори, градски избори, окръжни избори, а по-сетнѣ и четвърти видъ, допълнителни избори. Немъ можемъ да върваме, че г. г. министритѣ ще седнатъ да се занимаватъ прѣзъ това врѣме съ реформи? Не, тѣ ще бѣдатъ между избирателитѣ тогава, тѣй щото нѣма да намѣрятъ пакъ врѣме; а пѣкъ прѣзъ септемврий тържества се намѣрили, тогава пѣкъ ще тържествуваме и ще дойде есенъта и пакъ ще си запѣятъ тѣ сжщата пѣсенъ — за другата есенъ! (Смѣхъ.) Г-да, азъ не вървамъ на тѣзи есени, не вървамъ на тия пѣсни! И да ви кажа защо не вървамъ. Може да има, не отричамъ, даже твърди, че има и въ редоветѣ на болшинството нѣкои хора, на които имъ копнѣе душата да се тури начало на реформи, но партийнитѣ наши състави сѣ таквизъ, че не могатъ нашитѣ партии въ тоя си съставъ да пристѣпятъ къмъ реформи. Да, азъ намирамъ, че има двѣ сжществени причини, които бъркатъ на сегашнитѣ наши партии да пристѣпятъ къмъ реформи. Едната причина всѣки я знае, всѣки я вижда, — да се охрани партията днесъ-заднесъ, та че утрѣ

каквото ще да става. Нека не си го криемъ това! Втората причина за отлагане реформитѣ е тая, че когато вие, г-да цанковисти, или вие, г-да народняци, или вие, г-да стамболисти, или които да сте, като се сложи въпросътъ за реформитѣ, които иска българскиятъ народъ, тѣзи реформи ще разбъркатъ вашитѣ редове! Да, това ще стане, и вие, като се боите отъ туй разбъркване на вашитѣ редове, отлагате отъ есенъ за есенъ! Въ българския народъ, обаче, отдавна има зима и тази зима кара народа да иска реформи. Вие ги отлагайте, но туй отлагане не ще сѣ тѣй да върви: тѣзи реформи ще трѣбва единъ денъ да се приложатъ и вашитѣ редове ще трѣбва да се разбъркатъ, щете-нещете; ще настане тогава и една друга, една нова группировка на партиитѣ, ще настѣпи обединението партийно, и мѣстата министерски не ще постигнатъ за всички министри, а ще трѣбва нѣкои да артисатъ, но туй врѣме ще настане неминуемо!

Сега, когато се говори отъ много страни, че нашата дѣятелность тукъ била бавна, че нашата дѣятелность не била ползотворна, ще ми позволите като народенъ прѣдставителъ да констатирамъ печалния фактъ, че ако дѣятелностьта и на тази сесия изглежда мършава, изглежда несползотворна и ако се намиратъ хора, които да кажатъ, че подобна една дѣятелность компрометира парламентарния редъ въ страната, то нека се признае истината, че за всичко това ще носи грѣха болшинството, прѣди всичко. (Отъ дѣсницата: Не е истина! — Прѣдседателствующъ А. Франгя: Тишина, г-да народни прѣдставители!) Защото болшинството, г-да, е, което не иска на врѣмето, още съ откриването на Събранието, сериозна работа отъ правителството; болшинството е, което се съпротивлява на ония законодателни прѣдложения, които ние толкозъ пѣти искахме да се разглеждатъ; (Ш. Шоповъ: Това не е кашкавалъ!) болшинството е, което е мнозинство и въ разнитѣ комисии, и тия комисии не могатъ да засѣдаватъ по нехайството на членоветѣ отъ туй болшинство. (Д-ръ Г. Гаговъ: Ти не ходишь въ комисията!) Попитайте г. прѣдседателя на комисията и той ще Ви изобличи въ неистина! Азъ ходя много редовно! Тѣй щото, г-да, когато се говори, че има една виновность, която, тѣй да се каже, компрометира парламентарния редъ, че има тукъ една мършава, недѣлава дѣятелность, трѣбва да признаемъ, че прѣди всичко главната вина се пада на днешното болшинство.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Моля, г-нъ Драгиевъ, по прѣдмета говорѣте!

Д. Драгиевъ: Азъ се присѣдинявамъ къмъ прѣдложението на г. Цанова, поддържамъ го, макаръ толкозъ да не ми е симпатична оная му частъ, която се касае за намалението 1—12%, защото азъ искамъ едно по-голѣмичко намаление, за което

имамъ, разбира се, и своитѣ мотиви. Но изобищо въ тая му форма, въ каквато е то направено, поддържамъ го на радо сърце. Г-нъ Урумовъ, уважаемиятъ Хасковски прѣдставителъ, посвѣтвва обаче народното прѣдставителство да го оставило безъ послѣдствие! Дали ще го оставите безъ послѣдствие, или не, то е ваша работа, но въпросътъ за реформитѣ, г-да, е такъвъ, че ако вие рѣчете да го потъпчете съ краката си, вие ще да стъпчете живота на вашата партия!

К. Мирски: Г-да народни прѣдставители! Въпросътъ за реформитѣ е отъ такава важностъ, той е съ такава сила подкрѣпенъ въ българския народъ, щото никой не може да го стъпче. Но тукъ това не е на разискване. Азъ имамъ да кажа нѣщо, макаръ малко, както по прѣдложението на г. Цанова, така и по внесенитѣ бюджетопроекти, но азъ считамъ, че не бива да създаваме непарламентарни редове. Азъ мисля, че г. прѣдседателътъ трѣбва най-напрѣдъ да пита Събранието: да се разисква ли сега това прѣдложение, или не. Азъ мисля, само това трѣбва да се рѣши, и моля да се рѣши това, па тогава ще говоримъ по това прѣдложение, което може да се допълни — не можемъ да се ограничимъ — или може да искаме да го приемемъ въ друга редакция. Не може да се ограничава само единъ да говори, всѣки може да говори и нѣкой може да прѣдложи друга редакция. Затуй моля да се попита Събранието: да се говори ли по това прѣдложение или не. Прѣди да седна, моля г. Министъръ-Президента да се обясни по единъ епитетъ, който даде на една частъ отъ нашитѣ другари. Той нарѣче одного отъ насъ, че принадлежи на една група чисти демократи. Може би той тази дума я разбира въ смисълъ: простъ демократъ, по френски *simple*. (Смѣхъ.) Азъ моля да се обясни.

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Г-да! Азъ не искахъ никого да докачамъ и ако прикачихъ епитета „чисти демократи“ на единъ, не разбирамъ, че другитѣ сж нечисти. Съ това само искахъ да кажа „по-голѣми доктринери“, ако искате, по-млади въ смисълъ отвлѣчена. (К. Мирски: Разбрахме!) Та, г. Мирски, вѣрвамъ, нѣма да бѣде обиденъ отъ тази дума.

К. Мирски: Азъ нѣма да говоря по прѣдложението. Да се попита Събранието: ще се говори ли по него?

Прѣдседателствующъ А. Франга: Азъ заявихъ на г. Цанова, който направи прѣдложението, че тѣй поставено прѣдложението му не може да се тури на гласуване, защото не носи нужното число подписи, както изисква правилникътъ, а г. Цановъ каза, че той щѣлъ да се произнесе върху това, т. е. иска да даде нѣкои обяснения. Като даде своитѣ обяснения, ще консултирамъ Камарата, желае ли по този въпросъ да се говори или не.

Н. Цановъ: Азъ искахъ да улесня правителството, но щомъ то се показва, че не желас да възприеме една мисълъ съвсѣмъ искрена, възбудена отъ нашитѣ редове, вие измѣнихме прѣдложението си ето въ каква смисълъ, а тогава не е възможно Народното Събрание да го не разгледа: „Народното Събрание не приема да разгледа бюджета за 1902 г., докогато не се внесе и разгледа законътъ за платоветѣ на чиновницитѣ и военнитѣ.“ Значи, едно прѣдложение за отлагане на дебатитѣ по този въпросъ, по бюджета — прѣдложение, което всѣки народенъ прѣдставителъ може да го внесе.

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Ами че азъ по-рано по въ друга форма даже приемахъ това, само молихъ господата да падатъ врѣмето и да не ни занимаватъ съ дълги рѣчи тѣй, както направи г. Драгиевъ, който можеше по-накъсо да се изкаже. За да не ставатъ прѣния по формалната страна на това прѣдложение, азъ моля онии, които желаятъ да говорятъ по сжществуто на прѣдложението на г. Цанова, да говорятъ, по отъ всѣка група по единъ само и да се свърши.

Д. Петковъ: Двѣ думи искамъ да кажа върху думитѣ на г. Министъръ-Прѣдседателя. Менъ ми се струва, че г. Министъръ-Прѣдседателътъ по никой начинъ не трѣбва да се съгласява по такъвъ единъ начинъ да се вмѣкватъ такива прѣдложения и да се разисква по тѣхъ. (И. Воденчаровъ: Вѣрно!) вие най-много трѣбва да гледате да се изпълнява правилникътъ. Азъ нѣмамъ нищо противъ прѣдложението на г. Цанова и, може би, когато дойде врѣме да кажа мнѣнието си за него, ще кажа какю мисля, но вие трѣбва най-много да съблюдавате правилника. Г-нъ Цановъ трѣбваше да съблюдава правилника, защото току-така не може да се говори. Има хора, които могатъ да говорятъ кратко, а има хора, които не могатъ да говорятъ кратко, и затуй азъ мисля, че, ако г. Цановъ е направилъ прѣдложение формално, както изисква правилникътъ, нѣма освѣтъ да го прѣдстави на бюрото и да го вотираме. Тогава само ще говоримъ върху него. Но тѣй като то не е направено формално, както заяви самъ г. прѣдседателътъ, азъ ви моля да се не съгласявате да се нарушава правилникътъ, защото иначе ще направимъ много лошо. Какъвто и да е правилникътъ, лошъ или добъръ — азъ не му симпатизирамъ — той не трѣбва да се нарушава и затова не бихъ желалъ да се съгласа да се наруши сега.

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ правя това, за да угоди на опозицията. (Д. Петковъ: Азъ знамъ!) Азъ съмъ въ ролята на водителъ на болшинството и ако искамъ нѣкои работи противъ правилника, то е само и само никой отъ опозицията да нѣма право да ме обвинява, че азъ искамъ да стѣснявамъ свободата на словото. Отъ тази точка зрѣние из-

казахъ мнѣнието си. Вие, обаче, сте господари на дневния редъ, а не азъ.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Г-нъ Досевъ има думата.

К. Мирски: По съществу на прѣдложението ли?

Прѣседателствующъ А. Франгя: По този въпросъ, както го прѣдлага г. Цановъ, давамъ думата.

Министъръ-Прѣседателъ Д-ръ С. Даневъ: Тѣй както е въпросътъ формулиранъ, трѣбва най-напрѣдъ да се разрѣши, дали въобще това прѣдложение може да се тури на гласуване, а послѣ, ако се съгласи Народното Събрание, както азъ бѣхъ прѣдложилъ и както иска г. Цановъ, ще се говори.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Желаете ли Народното Събрание да разисква по прѣдложението на г. Цанова тѣй, както той сега го обясни и прѣдложи отново? Ония отъ г. г. прѣдставителитѣ, които желаятъ . . . (Д. Петковъ: Чакайте! Подписано ли е съгласно правилника?) Подписано е отъ г. Цанова и отъ нужното число прѣдставители. Прѣдложението е слѣдующето: „Народното Събрание не приема да разисква бюджетопроекта за 1902 г., докогато не се внесе и разгледа законътъ за щатовецѣ на чиновницитѣ и на военнитѣ.“

Д. Петковъ: Понеже прѣдложението е направено формално, трѣбва да дадете думата да се изкажемъ. Не може да се вотира, прѣди да се изкажемъ.

Министъръ А. Людекановъ: Не да се вотира, а да се разисква!

Д. Петковъ: Добрѣ.

И. Воденчаровъ: Да се тури на гласуване.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Именно това правя. Азъ сезирамъ Народното Събрание, желае ли да се говори по този въпросъ или не, и затова моля тишина. Ония отъ г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ да се разисква това прѣдложение днесъ още, да си вдигнатъ ржката. (Меншество.) Народното Събрание не приема. (Гласове отъ лѣвицата: Ние не знаемъ какво се вотира! Нищо не се разбра! — Глъчка. Оспорване.)

Д. Филовъ: Нищо не разбрахме! По правилника, трѣбва да дадете да говоримъ, дали приемаме да разискваме това прѣдложение или не. Той е въпросъ, по който трѣбва да говоримъ.

Министъръ Д-ръ С. Даневъ: Слушайте, г-да! За да се избѣгне този инцидентъ и понеже прѣдложението на г. Цанова е формално и има прѣюдициално значение — защото, ако Народното Събрание

го приеме, тогава не можемъ да разискваме бюджета, — азъ мисля, че е по-хубаво да не бждемъ толкова формалисти, ами да помолимъ господата да се изкажатъ по същество и тогава да се гласува. Нѣкои отъ господата говориха — да говорятъ и другитѣ. Дайте имъ думата по същество! (Гласове отъ крайната лѣвица: Добрѣ, да се изкажатъ!)

Прѣседателствующъ А. Франгя: Г-нъ Досевъ има думата.

К. Досевъ: Г-да народни прѣдставители! Отъ никого не се отказва важността на прѣдложението на г. Цанова. Всѣки съзнава, че законъ за туй е необходимъ. Всѣки признава, че съ него ще се тури редъ въ бюджета, но всички, когато дойдатъ на властъ и иматъ възможностъ да направятъ нѣщо, отбѣгватъ. (Не се чува.) Но азъ мисля, че трѣбва да се тури вече точка на тази безредица, толкозъ повече че г. Даневъ е общалъ да внесе тоя законъ. Слѣдователно, трѣбва да приемемъ прѣдложението на г. Цанова, като се задължи почитаемото правителство да внесе закона за щатовецѣ, а до това врѣме се спре разискването по бюджета. Ако го отлагаме така, ние нѣма да го имаме нито наесенъ, нито идущата година, защото, както сега г. министърътъ казва, че не били свободни, и за-напрѣдъ нѣма да бждатъ повече свободни, отколкото сега. Па и да иматъ възможностъ да го пригответъ, може да се случи нѣкоя прѣчка независеща отъ тѣхъ, която ще имъ възпрѣпятъствува. Г-нъ Военниятъ Министъръ още въ 1899 г. заяви, че по неговото вѣдомство законътъ за щатовецѣ е готовъ, и се обеща да го внесе. Но мина се 1899, 1900, 1901 г. и ето 1902 г. и пакъ го нѣма, въпрѣки общанието му да го внесе, отъ което разбирамъ, че нѣма да бжде внесенъ никога. Ето защо азъ моля г. Министъръ-Президента, който признава, че е важенъ този въпросъ, да се съгласи за разрѣшението му още въ тази извънредна сесия, съгласно направеното прѣдложение отъ г. Цанова, което стана много ясно съ поправката.

В. Димитровъ: Г-да народни прѣдставители! Първоначално г. Найчо Цановъ отъ трибуната формулира друго-яче своето прѣдложение и по него можеше да се говори много. Обаче, сега той измѣни това прѣдложение и го формулира така: да се отложатъ дебатитѣ по бюджета и да се помоли правителството да внесе веднага законъ за щатовецѣ; да дебатирате по този законъ, да го приемемъ и, слѣдъ като го приемемъ, да пристѣпимъ къмъ дебатитѣ по бюджета и да приемемъ единъ такъвъ бюджетъ, който ще има за основа новия законъ за щатовецѣ на чиновницитѣ. За такова едно прѣдложение, направено сега отъ г. Цанова, ние заявяваме, че ще гласуваме затова, защото ние мислимъ, че може да се отложи гласуването на бюджета и да се приеме единъ законъ за щатовецѣ на чиновницитѣ, който законъ ще послужи за основа на

този бюджет и ще ни ориентира въ това, което ще трябва да харчимъ. Съгласенъ съмъ съ мнѣнието на г. Министъръ-Прѣдседателя, че самъ по себе си законътъ за щатветъ нѣма да прѣдизвика онѣзи коренни реформи въ нашия бюджетъ, изобщо взето — приходния и разходния, и нѣма да даде онѣзи резултати, на които се надѣва г. Найчо Цановъ. Защото, за да можемъ да имаме единъ уравновѣсенъ бюджетъ, за да можемъ да имаме една уредена смѣтка въ нашия държавни финанси, необходими сж, прѣди всичко, коренни реформи въ приходния бюджетъ. Така ние смѣтаме. Коренни реформи, казвамъ азъ, въ финансите и въ данъчната система на нашето управление. Само тогава ние ще можемъ да намѣримъ ресурси, които да покриятъ необходимитъ разходи на нашата държава, която държава, като модерна, всѣкидневно има нови и нови нужди. Безспорно е, че този законъ за щатветъ ще ни улесни въ това, което има да харчимъ. Но въпросъ е, дали този законъ нѣма да увеличи нашия бюджетъ. При таквъ единъ бюджетъ, какъвто ни се прѣдлага отъ г. Министра на Финансите, съ единъ дефицитъ отъ 3.000.000 л., явно е, че ние не знаемъ на кждѣ вѣрвимъ; явно е, че всѣка година ще споримъ тукъ да намалимъ заплатитъ на чиновницитъ; явно е, че всѣка година ще ни се прѣдлагатъ дребни закончета за намаление заплатитъ на чиновницитъ, за процентовото намаление заплатитъ на тѣзи чиновници и т. н. Това е, така да се каже, единъ cercle vicieux, който не може да ни даде единъ добъръ резултатъ. Нашето мнѣние е, че въ дадения случай, за да може да се пристъпи къмъ една коренна реформа, би трябвало да се отложатъ дебатитъ по бюджета, да се внесе този законъ за щатветъ. Но още по-важната реформа, която г. Министърътъ на Финансите би трябвало да направи, тя е реформата по нашия приходенъ бюджетъ. Ако вие останете съ тѣзи пера по приходния бюджетъ, ако вие останете съ тази данъчна система, бждѣте увѣрени, че вшитъ бюджети ще се сключватъ винаги съ дефицити; бждѣте увѣрени, че винаги ще хлопате вратитъ на европейскитъ банки, за да търсите заеми, и ще правите заеми, които ще ви служатъ само, за да покривате дефицити.

Н. Мушановъ: Г-да народни прѣдставители! Прѣдложението, което г. Цановъ прави, е прѣдложение много важно за момента. Важно е зарадъ туй, защото азъ мисля, че то е било диктувано отъ онай анархичностъ, която по-безпристрастнитъ наблюдатели на нашето Събрание могли сж винаги да констатираатъ. Който отиваме въ бюджетарната комисия, които гледаме какви анархични срѣдства искатъ да се употребяватъ за уреждане нашия държавенъ бюджетъ, сигурно, мисля, че трябва да се позамислимъ малко и да рѣшимъ, дали трябва да се прѣдпочте анархията, която владѣе, или трябва да се прѣдпочте прѣдложението на г. Цанова, което, въ всѣки случай, може да даде една по-добра и по-сериозна гаранция за единъ по-добъръ

изходъ. Отъ тая гледна точка азъ го мисля за важно и ще кажа нѣколко думи по него.

Щатътъ, за който се говори отъ нѣколко години, ще има много по-голѣмо значение, отколкото нѣкои му отдаватъ. Прѣди всичко, той има значение да стабилизира организацията на нашето чиновничество и, слѣдователно, да сложи редъ въ вътрѣшната политика на страната. Съ него ще се сложи съотношение между заплатитъ на нашето чиновничество и най-послѣ ще може, ако е възможно, да се съкратитъ службитъ. И ако всички тия резултати ще се постигнатъ съ оня законъ за щатветъ, който се работи, азъ мисля, че не може да се намѣри човѣкъ, който да мисли, че нѣма нѣкаква прѣма връзка между всичкитъ тия реформирания и резултатитъ на бюджета. Тѣй поставенъ въпросътъ, ние непрѣмѣнно трябва да организираме всичко туй, което впоследствие ще укаже нѣкакво видоизмѣнение въ бюджета. Ама дали ще бжде тѣй, както се говори отъ министерската маса, съ увеличение, или съ намаление, както мислятъ г. г. народнитъ прѣдставители, то е безразлично; въ всѣки случай, ние мислимъ, че той е една добра мѣрка за стабилността на чиновничеството, и даже съ рискъ на увеличение на бюджета, ние мислимъ, че ще направимъ добра работа. Поставенъ на тая гледна точка въпросътъ, азъ мисля, че трябва да го рѣшимъ въ смисълъ на прѣдложението на г. Цанова.

Почитаемиятъ г. Министъръ-Прѣдседателъ хвърли една мисль, която, може би, зарадва нѣкои хора, но която за мене бѣше много тъжна. Единствениятъ аргументъ — нека признай, че има много аргументи въ полза на правителството — но единствениятъ аргументъ, който отправяне къмъ насъ г. Министъръ-Прѣдседателътъ, бѣше, че отъ оппозиция се гледало много леко на тая работа, на трябвало да се седне на онай маса, министерската, за да се види колко е тежко мѣстото, отдѣто се управлява. Тоя аргументъ може да зарадва г. Петкова и всички шефове на партии, които сж управлявали, защото тѣ намиратъ за справедливи обвиненията, които сж отправяли къмъ сегашнитъ министри, когато сж били въ оппозиция, защото самитъ тѣ сега признаватъ това. Но ние, които мислимъ, че България винаги може да отива къмъ подобрение, които се надѣваме, че когато съвършено нови хора заематъ министерскитъ мѣста, трябва да се отива напрѣдъ — за насъ аргументътъ на г. Министъръ-Прѣдседателя е безъ значение. Ние съжаляваме зарадъ това. Туй, което зарадва г. Петкова — защото го видѣхъ, че се смѣе за това — насъ не ни зарадва.

Прѣдложението на г. Цанова е едно радикално срѣдство и ми прави впечатление, че то е едно демократическо оръжие въ единъ конституционенъ парламентъ. Когато едно Народно Събрание иска да накара едно правителство въ парламентарна държава да работи, ще му направи първитъ прѣчки по бюджета. (Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Тѣй го разбираме и ние!) Именно отъ тази симпатична страна ще погледна

на туй предложение, а не както г. Министър-Председателят погледна на него, че е симпатичен. Азъ намирамъ това предложение симпатично, защото съ него една камара може да принуди едно правителство непременно да внесе въпросния законопроектъ, ако иска да му гласува бюджетъ. И ако поддържамъ предложението, не е защото азъ мисля, че болшинството ще го гласува — не вярвамъ, че до такава революционност сж достигнали болшинствата въ нашия парламентъ — но защото мисля, че ще създадемъ единъ прецедентъ въ Българската Камара, дѣто съ едно предложение се е заставило министерството да внесе единъ законъ, съ рискъ че нѣма да му гласуватъ бюджета. Отъ тази гледна точка азъ гледамъ на въпроса и казвамъ, че ако гласуваме за предложението на г. Цанова, ще направимъ на правителството едно сериозно напомняване, което дано бѣде послѣдно, и въ идущата сесия, ако болшинството или министерството не иска да внесе тия реформи, въ всѣки случай и то, и ние ще мислимъ, че ще има единъ прецедентъ, съ който може да се заплашва правителството. Аргументътъ, че не е могло правителството да изработи щата, колкото и да е имало трудности, не е аргументъ. Има вече работи, на които лѣкъ трѣбва да се дири. Българското правителство, ако мислѣ за бюджета, да реформира тия работи, които свързватъ самички бюджета. Когато днесъ въ военния бюджетъ министра излиза съ длѣжности, безъ да знаемъ ние какви сж тия длѣжности, представяватъ ни само чинове, безъ да ни представяватъ службитѣ, мисля, че трѣбва да се стабилизира туй нѣщо и да не ни се представя единъ такъвъ бюджетъ, а да ни се представи бюджетъ съ обозначение на службитѣ. Когато едно отъ оржикията на Военното Министерство е, когато мисли, че не може да се създадатъ нови служби, да се повишаватъ офицеритѣ въ по-горенъ чинъ и да взематъ по-голъми заплати, безъ да има правилникъ за туй повишение, азъ мисля, че ние, народнитѣ представители, които разполагаме съ народната пара, можемъ да туримъ правителството на тѣсно и да му кажемъ: вие може би нѣма да се съгласите да внесете щата, но трѣбва да вѣрвате, че когато има сега единъ прецедентъ, може би ще се повтори. Отъ тази гледна точка азъ ще гласувамъ за предложението на г. Цанова, като мисля, че то е много добро срдство, за да се застави едно българско правителство да погледне много по-сериозно за много важни въпроси.

И. Воденчаровъ: Г-да! Азъ мисля, че предложението на г. Цанова въ тази форма, въ която той го предлага, ако се приеме отъ страна на Народното Събрание, нѣма да се достигне до никакъвъ практически резултатъ, а, напротивъ, това предложение ако се приеме, ще се явятъ много лоши послѣдствия, които може би да компрометиратъ и дѣятелността на самата Камара, ако тя досега не е компрометирана. Защото, както много справедливо

се забѣлѣжи отъ страна на оратори, създаването щатъ на чиновницитѣ не съдържа въ себе си всички ония реформи, отъ които се нуждае нашата държава, и всички ония реформи, които би създали единъ уравновѣсенъ, единъ постояненъ бюджетъ.

Г-да! Ние всинца виждаме, че разнитѣ клонове на нашето управление иматъ нужда отъ реформи. Ние всинца виждаме, че както правосъдието, така сжщо и вътрѣшното управление, а така сжщо и финансовото управление на страната, а най-повече учебното дѣло у насъ е, което се нуждае отъ най-много и най-голъми реформи. А знаете ли, че реформитѣ по учебното дѣло сж свързани не съ стотини хиляди лева, които би увеличили или намалили бюджета, а сж свързани съ милиони? Имаме още реформата по другъ единъ въпросъ, именно, поддържането духовенството въ България, което коштува милиони. Азъ чувамъ гласове, които се произнасятъ върху тая сума, която тежи на нашия бюджетъ, и които искатъ реформирането на този въпросъ, като искатъ да поставятъ духовенството на тия начала, на които то почиваше прѣди да бѣде поставено въ тежестъ на бюджета, на държавната трапеза. Искатъ се реформи по учебното дѣло, говори се за закриване на гимназии — и това се иска наложително. Говори се за реформиране на цѣлото учебно дѣло, да се прѣдпочте напр. професионалното образование у насъ и т. н. Това е свързано съ разноси, това е свързано съ пари, това е свързано съ тежестъ на бюджета — ако тѣ се намалятъ отъ една страна, ще паднатъ отъ друга. Искане се реформиране на общинското управление, иска се неговото сливане отчасти съ учебното дѣло, така напр. реформирането на общинитѣ въ смисълъ да намалятъ до минимумъ разходитѣ, които сега се иматъ за поддържането на тия общини, както и разходитѣ, които се искатъ за поддържането на окръжията. Е, съгласѣте се, г-да, че всичкитѣ тия работи въ три мѣсеца не могатъ да станатъ. Вие трѣбва да знаете, че за лѣченето на държавнитѣ рани се искатъ три условия: първо, доброто и разбраното констатиране на болестта; второ, избирането на лѣкарството и най-сетѣ, трето, врѣмето, което е необходимо, за да произведе това лѣкарство своитѣ благоприятни или неблагоприятни послѣдствия. Вие искате сега да спремъ разискването по бюджета, докато се внесе щатътъ на чиновницитѣ. Е добръ, внесе се. Ами като си завадимъ очитѣ по него, не мислите ли, че ще отиде три мѣсеца и пакъ не можемъ да направимъ нищо? Тогава нашитѣ работи ще се обърнатъ на дѣтински работи. Намѣсто да искаме такива мѣрки, които сж немислени и които мѣрки не могатъ да доведатъ до никакъвъ практически резултатъ, ние можемъ да изкажемъ желание, а споредъ мене, да ви кажа правото, нѣма нужда даже и да изказваме желание, защото азъ за своя смѣтка имамъ довѣрието на туй правителство, че то на своето врѣме ще излѣзе съ онии реформи, които ще бѣде въ състояние да приготви и които ще поднесе на нашето прѣдвѣние,

на нашето обсъждане и приемане. Ние сега мязаме на ония дѣца, които се сърдят на баща си, за дѣто, като дошълъ отъ панаири, донесълъ имъ халва, а за свирка забравилъ. За три мѣсеца избори ли да ви прави правителството, (Смѣхъ.) реформи ли да ви прави, държава ли да управлява, съ политика ли да се занимава и пр. и пр. работи? Тия сж работи, които отнематъ врѣме. Каквото щете кажете, но произвеждането на едни избори отъ едно правителство, което има намѣрение да даде едни свободни избори, каквито вне констатиралите отчасти, това е работа, не е играчка. На орѣхи едно правителство не може да си играе. И вне, г-да опозиционери, трѣбва да знаете, че най-лесниятъ занаятъ въ обществото е да бѣденъ опозиционеръ, защото ще цуваши, ще ругаешъ, ще пинешъ и пр., но, когато дойдешъ на червената маса, реформи така лесно не се прѣдлагатъ. Когато вземешъ перото да подпишешъ бумагата, не е лесно. За мене е много лесно да подпиша колкото щете бумаги, когато не отговарямъ, но когато отговарямъ, тогава ще се позамисля и ще се поизпоти малко. Та, когато дойде въпросъ за реформи, не трѣбва да си играемъ. Ние сме хора разумни, опитни, трѣбва да се придържаме о практическата страна на работитѣ и да не излизаме съ такава бомба, каквато бомбичка е прѣдложението на г. Цанова, да смущаваме работата на народнитѣ прѣдставители и да се занимаваме съ вѣтърничава работи, за които много умѣстно и справедливо спомена г. Петковъ. Ето моитѣ съображения, по които съмъ противъ прѣдложението на г. Цанова, и затова ще помоля народнитѣ прѣдставители да отхвърлятъ това прѣдложение на г. Цанова, защото то, по своята цѣль колкото и да е приемливо, по своята форма и ненавръщеностъ е повече вредително, отколкото полезно. Затова прѣдлагамъ ония господа, които има да се изкажатъ по този въпросъ, да не занимаватъ надълго Народното Събрание, а да се изкажатъ просто на просто и да се не туря прѣдложението на гласуване.

Д. Христовъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ ще гласувамъ противъ прѣдложението на г. Цанова. Ето моитѣ съображения. Прѣдложението, което се прави отъ г. Цанова, по негово мнѣние, може да има само едно значение, по-малко фискално значение, отколкото организационно, въ смисълъ на туряне редъ и порядъкъ въ държавата. Отъ фискална гледна точка, споредъ моитѣ изучавания, единъ подобенъ законъ за щата на чиновницитѣ нѣма да докара ония практически резултати, съ помощта на които да се постигне едно дѣйствително бюджетно равновѣсие. По този въпросъ азъ ще говоря, когато му дойде мѣстото. Надѣя се тѣй сжщо, че и г. Цановъ не се вълнува или же не си прави самооболщение отъ това, че съ този законъ за щата на чиновницитѣ ще се създадатъ свободни суми, съ помощта на които да се достигне общожеланото равновѣсие. Но ако въпросътъ е другъ, сир. ако съ закона за щата на чиновницитѣ

се сочи или стреми народното прѣдставителство, или же онѣзи, които повдигатъ инициатива за това, да се въведе редъ въ държавата, тогачъ съмъ длъженъ да изтъкна слѣдующия фактъ или, по-добъръ, слѣдующото обстоятелство. Законътъ за щата на чиновницитѣ самъ по себе си не е важенъ; той е важенъ и добива практическо значение само когато се тури въ органическа свизъ съ закона за чиновницитѣ. Защото, г-да прѣдставители, щатътъ за чиновницитѣ, който ще опрѣдѣли само числото на длъжноститѣ у насъ, и по бюджета нѣма да има рѣшающе значение за най-важния въпросъ, именно, въпросътъ за стабилността на чиновническия персоналъ и, по възможностъ, изтѣргването на този персоналъ отъ ржцѣтъ на администрацията, прѣдставлявана отъ нейния най-висшъ органъ — министерството. И ако вне не разрешавате този въпросъ въ смисълъ да се отнеме чиновничеството отъ сферата на партийното влияние, мислите ли, че се разрешава този въпросъ, който е вълнувалъ всинца ни не отъ днесъ и вчера? Но ако, г-да прѣдставители, е въпросътъ за щата на чиновницитѣ и ако е въпросътъ да форсираме неговото приемане, тогава ще помоля г. Цанова и всички онѣзи, които сподѣлятъ този възгледъ, а въ това число и г. Мушановъ, да ми отговорятъ на слѣдующия въпросъ: мислите ли вне, че този проектъ, който ще бѣде прѣдставенъ отъ министерската маса, ще ни задоволи? За себе си азъ отговарямъ — не. Като членъ въ бюджетарната комисия знамъ, че не веднажъ се е повдигалъ слѣдующиятъ въпросъ: защо въ това отдѣление на министерството да има толкова чиновници, а да нѣма по-малко, и защо въ друго отдѣление да има по-малко, а да нѣма повече? И питамъ, г-да народни прѣдставители, ако се внесе този щатъ тукъ днесъ или утрѣ, ние ще можемъ ли да го обсъдимъ по таквъ начинъ, за да можемъ да опрѣдѣлимъ оня минимумъ на чиновници, които трѣбва да вишемъ въ този щатъ за чиновницитѣ, необходимъ за добрата уредба и управление на страната? Ние всинца казваме, че чиновници има повече отколкото трѣбватъ, ние всинца изказваме началото да имаме по-малко чиновници, но затова пъкъ да бѣдатъ по-добъръ плащани. Питамъ ви азъ: кждѣ сж вашитѣ здрави материали, кждѣ е вашата ръководяща нишка, кждѣ сж работнитѣ мишици за да разрешите този капиталенъ и важенъ въпросъ? Азъ покрайниѣй-мѣру не можахъ да видя такова лице въ бюджетарната комисия и такива народни прѣдставители, които бѣха повикали да си изкажатъ мнѣнието и да ни убѣдятъ съ факти, че дѣйствително подобно въведение е възможно при отсъствие на редъ данни, които сж необходими. По тази причина азъ мисля, че при таквъ единъ важенъ, ще кажа органически, законъ, какъвто е законътъ за щата на чиновницитѣ, не може да бѣде форсиранъ съ своето прѣдставяне, а още по-малко съ неговото гласуване. И менъ ми се струва, че най-разумното, което би могло да се направи, ще бѣде онова, за което не веднажъ сме казали —

може би за това че имаме слабости — а то е, че Народното Събрание щеше да бъде сезирано поразумно от г. Цанова и от неговите сподвижници, а въ това число и азъ, ако беше се внесло предложение за анкетирането на тоя важен въпрос. Защото този щатъ на чиновниците ще бъде пакъ изработенъ, ще бъде прокаранъ и представенъ отъ чиновници, които сж прѣкарвали рутината и въ главитѣ на които има създаденъ вече извѣстенъ методъ, извѣстна мисль върху системата на организацията. Питамъ ви азъ: какъ ще можемъ тогава да устрояваме държавната машина, ако не разполагаме съ всички тия данни? Отъ тази гледна точка азъ мисля, че единъ такъвъ законъ, внесенъ прѣждеврѣменно и на бърза ръка, било отъ страна на министерството, било отъ страна на народното прѣдставителство, ще-неще, ще бъде осъденъ да бъде едно недоносче. По тази причина азъ мисля, че добръ ще бъде ако отъ министерската маса чуемъ изявления, въ смисль че тоя законъ за щата на чиновниците ще бъде внесенъ не за гласуване, а за проучване, и, второ, ако е възможно да се анкетиратъ този въпросъ, защото, споредъ моето мнѣние, докато не притежаваме данни и погледи на разнитѣ начини на управлението на държавата, ние ще имаме единъ законъ, който на практика нѣма да ни даде онѣзи практически послѣдствия, както това го забѣлѣзаха лидеритѣ на извѣстна партия, да не охранва партиитѣ, а, напротивъ, да ни даде поддържането на единъ добръ организиранъ редъ и строй въ нашата държава.

Н. Цановъ: Азъ искамъ да направя нѣкои обяснения, защото виждамъ, че тукъ не се разбрахме. Когато внесохъ това предложение, ни най-малко не ми минаваше мисльта, че съ туй се начеватъ и свършватъ реформитѣ. Азъ мисля, че бѣхъ доста ясенъ, за да не могатъ да ме разбератъ по такъвъ начинъ нѣкои господа, които говориха слѣдъ мене. Едно е прокарването на економии въ разходния бюджетъ и друго е турянето редъ въ чиновничеството, за което говори г. Христовъ. Нека ми позволи г. Христовъ да кажа, че двата закона, макаръ и да иматъ една органическа връзка, единиятъ безъ другия могатъ да съществуватъ. Бюджетитѣ сж прокарвани отъ Освобождението досега, а законътъ за чиновниците не е туренъ въ редъ, начинътъ за уволнението и назначаването на чиновниците не е туренъ въ редъ, макаръ че е желателно и това да стане; когато му дойде редъ, ще говоримъ и за тази реформа, която е необходимо часъ по-скоро да се прокара. Азъ внесохъ това предложение по слѣдующата причина. Въ всички бюджетарни комисии досега и въ Народното Събрание всѣкога се спираме ту надъ тази, ту надъ онази длѣжност и говоримъ по цѣли часове. За да се не говори това постоянно и въ Народното Събрание, и въ комисии, необходимо е единъ пжтъ съ единъ законъ за щатове на чиновниците да се уреди колко чиновници трѣбва

да има тази България по всички вѣдомства и какви заплати трѣбва да получаватъ тѣ, и тогава ще говоримъ единъ пжтъ по този въпросъ, а нѣма цѣли мѣсеци да се занимаваме всѣка сесия съ единъ и сѣщъ въпросъ и никога да не го рѣшимъ окончателно. Ето мнѣнието, ето мисльта, моя и на другаритѣ ми, когато искахме отъ министритѣ да се внесе прѣдварително законъ за щатове, та послѣ да се почне въпросътъ за гласуване на разходитѣ по бюджета. По въпроса за приходния бюджетъ и за реформитѣ по него ще говоримъ — азъ го казахъ отъ трибуната — тогава, когато му дойде редътъ, и ще говоримъ много повече, отколкото нѣкои прѣдполагатъ. Не свързвамъ единия съ другия въпросъ. То е отдѣленъ въпросъ. Когато дойде приходниятъ бюджетъ, тогава ще говоримъ какви реформи мислимъ да се прокаратъ тамъ.

Сега по въпроса, който казва г. Христовъ, че не трѣбвало да чакаме толкова голѣми облаги отъ единъ законъ за щатове на чиновниците, който ще ни бъде внесенъ отъ правителството, защото той щѣлъ да бъде изработенъ отъ онази рутината по нашитѣ канцеларски дупки, която отъ Освобождението досега пълни канцеларитѣ. Г-да, азъ мисля, че когато кажемъ, че ще се внесе единъ законопроектъ за щатове на чиновниците отъ едно прогресивно-либерално правителство, не мислимъ, че ще се остави тази работа да я вършатъ тѣ, канцеларскитѣ мишки; ние прѣдполагаме, че ще се внесе онова, което е мислила прогресивно-либералната партия въ продължение на 15 години, а ние, народнитѣ прѣдставители, ще измѣнимъ онова, което мислимъ, че има за измѣняване. Когато искаме ние законъ за щатове отъ прогресивно-либералната партия, ние не мислимъ, че ще бъде внесенъ единъ законъ отъ чиновниците на министерствата, а че ще бъде внесенъ отъ прогресивно-либералната партия такъвъ законъ за щатове, какъвто отговаря на прогресивния духъ на партията, отъ която излизатъ министритѣ.

Туй е, което искахъ да отговоря по въпроса изобщо.

Касателно възбудения въпросъ отъ г. Йови Воденчаровъ, че ние не трѣбва да се занимаваме съ този въпросъ, защото имаме маса други реформи, които ще да правимъ — напр., по учебното дѣло, ще кажа, има нѣкои реформи, прѣдложени отъ Дѣда Цанковъ, та и съ тѣхъ ще се занимаемъ — то е тѣй: има доста реформи отъ такова естество внесени, съ които на реда си ще се занимаемъ; но, ако се не внесатъ реформи по всички отрасли на управлението, бърка ли ни да внесемъ една реформа по въпроса за разходитѣ въ нашия бюджетъ? Може да има много по-широки други реформи — ще говоримъ по тѣхъ, когато се внесатъ, — но когато дойде редътъ за прокарване на една реформа, макаръ и така маловажна, както я вие мислите, ще я прокараме. Съ бюджетитѣ искатъ отъ насъ пари, искатъ разноси, а ние искаме да туримъ редъ за харченето на тия разноси, за да не дойдемъ и идущата година да стоимъ и разискваме за нищо и никакви работи.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Тѣй като никой вече не желае да говори по прѣдложението, направено отъ г. Цанова, азъ поставямъ това прѣдложение на гласуване. Прѣдложението е слѣдующето: (Чете.) „Народното Събрание не приема да разглежда бюджетитѣ за 1902 г., докогато не се внесе и разгледа законътъ за цатоветѣ на чиновницѣ и на военницѣ.“ Моли ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ прѣдложението на г. Цанова тѣй, както го прочетохъ, да вдигнатъ ржка. Меншество. (Гласове: Болшинство.)

Понеже има съмнѣние, моли г. г. квесторитѣ да прѣброютъ гласоветѣ. (Гласове отъ лѣвицата: На крака.) Нека прѣброенето стане, а послѣ може да се гласува и на крака.

Квесторъ А. Самоковлийски: 46 души сж вдигнали ржка. (И. Георгиевъ: Азъ четохъ 56!)

Прѣдседателствующъ А. Франгя: 46 души казва квесторътъ сж вдигнали ржка. То е меншество и прѣдложението не се приема. (Глъчка.) Ако има съмнѣние... (Д. Драгиевъ: Азъ изказвамъ съмнѣние.)

Понеже се заявява съмнѣние, азъ моли г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ прѣдложението на г. Цанова, да станатъ на крака.

Квесторъ А. Самоковлийски: 57 души сж на крака.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Меншество, Народното Събрание не приема. (Гласове отъ лѣвицата: А колко сж присѣтствующитѣ?) Очевидно меншество с, г-да!

Давамъ 5 минути отидихъ.

(Слѣдъ отидихъ.)

Прѣдседателствующъ А. Франгя: (Звъни.) Засѣданието се продължава.

Г. Василевъ: Г-да народни прѣдставители! Искамъ да кажа нѣколко думи, които считамъ, че се намиратъ въ свръзка съ току-що гласуваното прѣдложение на г. Цанова, които щѣхъ да кажа, щомъ се гласува прѣдложението на г. Цанова, но ние вдигнахте засѣданието и азъ не считамъ за излишно сега да ги кажа. Не съмъ членъ въ бюджетарната комисия, но съмъ присѣтствувалъ на нейнитѣ засѣдания.

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Този въпросъ е изчерпанъ. Азъ направихъ едно отклонение, за да се разисква единъ особенъ въпросъ, но сега има записани оратори да говорятъ по общитѣ дебати.

Г. Василевъ: Това е за едно разяснение.

И дойдохъ до сжщото убѣждение, до каквото сж дошли и прѣдговорившитѣ г. г. оратори: въ коми-

сията работата отива много вло и мудро и мисля, че отива така затуй, защото не се познава материята тѣй добръ, както отъ страна на тѣзи, които я прѣдлагатъ, тѣй сжщо и отъ страна на тѣзи, които я разглеждатъ. Въ това се убѣди и самата комисия и покани нѣкои отъ началницѣ отъ министерствата да присѣтствуватъ, и днесъ единъ отъ началницѣ на Министерството на Търговията присѣтствува да дава нѣкои обяснения. И често пакти се забѣлѣзва, че комисията, отъ желание да направи нѣкакво облекчение въ бюджета, забива своя операционенъ ножъ и тукъ, и тамъ и често пакти и въ болно, и въ здраво мѣсто. Та азъ мисля, тѣй като г. министъръ Сарафовъ заяви, че само за двѣ министерства нѣма приготвенъ проектъ за цатоветѣ на чиновницѣ, не ще ли бъде добръ да се изпратятъ тѣзи проекти въ бюджетарната комисия, за да могатъ да се ръководятъ по тѣхъ за да върви по-успѣшно работата, тѣй като тѣ сж приготвени?

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Този въпросъ е изчерпанъ съ рѣшението на Народното Събрание. Г-нъ Мирски има думата по бюджета.

К. Мирски: (Отъ трибуната.) Г-да народни прѣдставители! Ако и да дойдохъ на трибуната, не дойдохъ съ цѣлъ да говоря дълго, даже не щѣхъ да взема думата, ако не бѣше казалъ г. прѣдседателътъ, че вече никой не желае да говори. Касае се до една отъ най-важнитѣ ни работи, но защото, при изпълнение на тази работа, по принципъ ние нищо нѣма да рѣшимъ, трѣбва да сжчимъ, разбира се, думитѣ и да не говоримъ много, а да си запазимъ правото да кажемъ това, което мислимъ за ползата на страната, за благо на народа, въ единични случаи, а още по-добръ като присѣтствуваме редовно въ бюджетарната комисия. Последното ако го правимъ, разбира се, ние много ще постигъ отъ врѣмето на Народното Събрание, което е толкова скъпо, когато ние само говоримъ, а и не рѣшаваме. Азъ разбирамъ, че нашата задача не е толкова да говоримъ, а сжществената ни задача е да рѣшаваме. Разбира се, за да рѣшаваме, трѣбва да говоримъ, но не трѣбва да се повтаряме. И азъ много се боя, г-да прѣдставители, че днесъ рискувамъ отчасти да се повтори, но ще се мъча това да не стори.

Азъ благодаря най-напрѣдъ за това, дѣто г. Министърътъ на Финанситѣ напълно остана въ сжщия нѣтъ на своя прѣднѣственикъ относително това, което заяви тукъ въ отсъствието на нашия уважаемъ прѣдседател, който се очуди на това нѣщо. Г-нъ Сарафовъ заяви, че той напълно остава въ сжщия пѣтъ, въ който е влѣзълъ г. Каравеловъ за по-доброто манипулиране въ Финансовото Министерство, въ това министерство, на което най-много гледа българскиятъ народъ, защото оттамъ най-много се стрѣля той и често несправедливо. Ето цѣла година безъ 4 дена, именно въ засѣ-

данието на 15 юний 1901 г., г. Каравеловъ, въ качеството си на министъръ-прѣдседателъ, шефъ на тогавашното коалиционно министерство, изказалъ е тѣзи думи: „въ есенната сесия ще се погрижимъ да поправимъ беритѣ и другитѣ данъци, за да ги направимъ по-равномѣрни и по-справедливи“. Азъ приемамъ тази декларация, че е не отъ страна само на г. Каравелова, но и отъ страна на неговитѣ другари, защото тѣ сж били напълно солидарни тогава съ него, и, слѣдователно, първото ми желание е по-скоро да видя, разбира се за прѣдстоящата есенна сесия, а не за по-далечна сесия, онѣзи законопроекти, които ще докаратъ дѣйствително това желано нѣщо, именно, направянето по-справедливи и по-равномѣрни данъцитѣ. Ние имаме да гласуваме единъ бюджетъ, който ще влѣзе въ сила съ задна дата, защото още отъ текущия юний се прѣдлага да влѣзе въ сила въ разходната си частъ, а сжщеврѣменно има да утвърдимъ приходната частъ, като ще се счита тя въ сила още отъ началото на настоящата година. Виждате, че сме въ много неприятно положение. Азъ бихъ желалъ, щото поне за нѣколко години да въведемъ у насъ тѣзи наредби по тази частъ, които, може би, и днеска сж въ сила въ Белгия и Италия, която вече не сключва бюджети съ дефицити. И въ двѣтѣ тѣзи държави, ако е въ сила този законъ, който съмъ челъ, бюджетитѣ сж внесени и свършени. Въ Белгия бюджета за 1903 г. трѣбва безъ друго, по силата на закона за отчетността по бюджета, да бѣде внесенъ на 1 мартъ 1902 г., значи, цѣли 10 мѣсеца прѣди да влѣзе въ сила, и въ Италия почти сжщото е — най-късно 9½ мѣсеца прѣди деня, въ който трѣбва да влѣзе въ сила. И тѣй, въ Италия бюджетопроектитѣ сж се внесли и разгледали най-късно до 15 мартъ тази година — думамъ за бюджета за 1903 г. Вие всички знаете, че едно отъ най-голѣмитѣ права, които сж извоювали народитѣ, е правото всѣка година да нареждатъ приходитѣ, които трѣбва да се получатъ отъ държавата, и разходитѣ, които трѣбва да се направятъ. Това право, обаче, за да може да упражнява едно Народно Събрание, далечъ не е мжчно и възможно, ако се запази даже тази наредба, която е и днеска у насъ въ сила, но която никой не изпълнява, защото не виждаме санкция за нейното изпълнение. Нашиятъ законъ за отчетността по бюджета, както знаете, изисква, щото на 15 ноемврий министерството да е готово съ бюджетопроектитѣ и да ги внесе въ Камарата. Това нѣщо не виждаме, макаръ да имаме тази наредба не само въ сега дѣйствующия законъ, но и въ по-напрѣднитѣ. Азъ мисля, че занапрѣдъ може да се изпълнява това нѣщо, но страхъ ме е, че не ще се изпълнява, ако въ законопроекта за отчетността на бюджета, който има да се внесе въ прѣдстоящата редовна сесия на Народното Събрание, не се нареди и санкция, помоему даже углавна, за не-своеврѣменното внасяне бюджетитѣ, били тѣ държавни, окръжни или общински. Това, помоему, е

отъ голѣма важностъ, защото иначе ще продължаваме да си правимъ бюджетитѣ, както ги правятъ въ България въ най-невѣжествената селска община! Ние особено трѣбва да се радваме, че отъ година насамъ имаме бюджети не съ надути цифри. И отъ моето проучване на настоящия бюджетъ азъ се убѣдихъ, че г. Министърътъ на Финанситѣ се е постаралъ, щото дѣйствително да може да се очаква този приходъ, който прѣдвижда, и затова нѣма освѣтъ да му се благодари и да се пожелае, щото за 1903 г. да бѣде още по-внимателенъ, щото още по-малко да се излѣже въ резултата на това, което чака. Не току-така е казано, г-да прѣдставители, че едно правителство е направено да дѣйствува, а не да изучава. Това е една безспорна вече истина навсѣду, че всѣко правителство е повикано да дѣйствува, а не да изучава. Въ парламентарнитѣ страни особено това трѣбва да се наумѣва, защото много г. г. граждани, които чувствуватъ въ себе си способностъ да поематъ браздитѣ на управлението, чакатъ, откакъ ги поематъ, тогазъ да почнатъ да изучаватъ. Разбира се, това е осждително. Съ туй азъ не искамъ да кажа, че непрѣмѣнно всѣки въпросъ трѣбва да го има изученъ единъ господинъ, който се натоварва да управлява страната, но поне повечето въпроси желателно е да биватъ изучавани. За жалостъ, туй нѣщо у насъ досега почти не става и туй даже прѣдъ насъ се призна отъ господата, които днесъ сѣдатъ на министерската маса. Ние, дѣйствително, повече обичаме да партизанствуваме въ смисълъ: стани да седна, а не стани да седна, защото отъ тебе по-добрѣ ще мога да управлявамъ. Това азъ отнасямъ до много отъ г. г. народнитѣ прѣдставители, които не отъ вчера се пращатъ тукъ отъ българския народъ. (Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: Народняцитѣ!) Азъ осжждамъ и тѣхъ, които не ставатъ да кажатъ какво трѣбва да правимъ и които млчатъ, защото азъ мисля, че тѣ искатъ да криятъ оръжието си не съ добра свѣсть. Всѣки единъ народенъ прѣдставителъ, билъ той отъ болшинството или отъ меншеството, кълне се да работи за общото благо. Като е така, тогава защо не се казва туй, щото знаемъ? Хората просятъ свѣти — дайте имъ ги. Азъ разбирамъ, че е нескромно да давате свѣти, когато не ви ги искатъ, но когато ви прѣдизвикватъ да ги кажете, да ги дадете, вие имате моралната длжностъ да ги дадете. Не само да критикувате, защото казватъ, че критиката е лесна, но изкуството е мжчно.

Говори се, не, но прѣдложи се да се внесатъ изработенитѣ вече щатове за чиновницитѣ. Заявиха, че повечето почти сж готови. Г-нъ Министъръ-Прѣдседателъ, ако помня добрѣ думитѣ му, заяви, че щатовецѣ за чиновницитѣ по нѣколко министерства не само сж готови, но и приети отъ Министерския Съвѣтъ, ако не въ сегашния му съставъ, то още миналата година, къмъ края, защото мислѣха да ги внесатъ. Азъ като гледамъ на министерската маса сжщитѣ господа, не мога да разбера, защо

не искатъ да ги внесатъ. Може би тѣхнитѣ нови другари ще имъ дадатъ сила да внесатъ тия законопроекти и да бждатъ по-добри изучени. Но поне като материалъ, за Бога, дайте тия щатове на бюджетарната комисия, на членоветѣ на бюджетарната комисия, щото, като изучаватъ подробно-стигѣ на бюджетопроектитѣ, да ги иматъ прѣдъ видъ и, може би, ще се ползватъ нѣщо отъ този трудъ, който е плодъ на изучаванята не само на чиновницитѣ, но и на министритѣ, и на болшинството отъ днешнитѣ министри. Дайте, моли ви се, и щатоветѣ на Военното Министерство и, ако не ме лъже паметта, г. генералъ Паприковъ е казалъ, че ще ги внесе въ есенната сесия. (Министъръ ръ генералъ-майоръ С. Паприковъ: Имамъ ги готови!) И ако сж готови, както казва сега, азъ го моля да внесе тоя проектъ като материалъ въ бюджетарната комисия, а не като законопроектъ, за да може тя по-добросовѣстно да си изгълни длъжността. Въ другитѣ държави, както знаете, по-лесно правятъ бюджетитѣ, защото иматъ по всичкитѣ части органически закони. За жалость, у насъ още това нѣмаме, а е желателно полека-лека да ги направимъ. Направиха ги даже и власитѣ, които считаме, че въ културно отношение стоятъ по-долу отъ насъ. Българинътъ обича да се хвали и понѣкога несправедливо. Защото, ако българскиятъ селянинъ, по моитѣ изучавания, стои по-горѣ отъ ромжнския селянинъ, не се съгласявамъ, че ромжнскиятъ гражданинъ стои по-долѣ отъ българския гражданинъ. Напразно българскитѣ граждани се хвалятъ, че стоятъ по-горѣ отъ ромжнскитѣ градски жители. Хората вече напруднаха, а ние стоимъ почти тамъ, където бѣхме, освѣнъ ако можемъ да се похвалимъ съ много малко работи, но за нѣкои можемъ да се укоримъ. Ние никакъ не зачетохме онази стара мъдрость, която казва: „много закони, развалена, никаква държава.“ Ние побързахме да направимъ много закони, но много отъ тѣхъ, намѣсто полза, врѣда донесоха — само увеличихме персонала на държавата. Азъ ви наумѣвамъ нашето управление при първото министерство, въ което имаме само единъ българинъ, г. Маринъ Дриновъ, а всички други не бѣха българи. Това министерство, помоему, управляваше много по-спестовно отъ всѣко послѣдующе. Азъ бихъ желалъ всѣки, който иска да оспорва, да излѣзе съ доказателства. Азъ си припомнямъ въ нашия градъ Варна, когато имаме и губерньско управление, губернаторъ, окръженъ управителъ — тогазъ се наричаше окръженъ началникъ — тогава имаме окръженъ съдъ, както сега, имаме апелативенъ съдъ, имаме въобще всички учрѣждения, които имаме днесъ, но всички тия учрѣждения се помѣщаваха само въ едно здание, наречено стария конакъ, и въ помѣщението на градско-общинското управление. Послѣ вече стана тѣсно за самата община и тя направи още едно по-големо отъ тогавашното здание. Азъ си наумѣвамъ и зданието, въ което се помѣщаваше

генералъ-губернаторството съ всичкитѣ му висши чиновници и директори, а нѣкъ днесъ считатъ го, че не е добро даже и за окръжно управление. Ние ударихме на акжнтѣ, както казва българинътъ; ние харчимъ дѣто трѣбва и дѣто не трѣбва българската народна пара; ние, повечето отъ насъ поне, сме пестеливи за налитѣ частни срѣдства, но не и за общественитѣ срѣдства, и може би затуй, защото не сме имали възможность да управляваме общественитѣ пари, общественитѣ срѣдства, не сме се научили още да пестимъ. Азъ помня единъ много разуменъ члвкъ, който казваше, че хазната е била като бѣчва безъ дѣно: колкото вземашъ, сѣ ще намѣришъ въ нея какво да вземешъ. Но ние видѣхме много добръ, че дойдоха врѣмена, когато туриха микроскопъ, който най-много увеличава, и не намѣриха нищо флорина на дѣното на тази бѣчва. Азъ не съмъ съгласенъ съ този разуменъ българинъ въ други работи, които нарича хазната бездѣнна бѣчва, защото хазната не е безъ дѣно. И ние като нѣмаме органически закони, възъ основание на които да направимъ бюджетитѣ за тази или онази година, ние не можемъ освѣнъ да стоимъ въ рамкитѣ на сегашния бюджетъ, като направимъ онова, което ни е омръзнало да правимъ, а именно като намалимъ заплатитѣ. Но азъ не съмъ за намаление на заплатитѣ, а повече съмъ за намаление числото на учрѣжденията и числото на длъжноститѣ. Дайте по-добра заплата, ако искате да ви работятъ повече, отколкото социалъ-демократитѣ счигатъ. Ще ви работятъ и 10 часа, стига да имъ се даде толкова, колкото имъ сж нужни и да спестятъ за черни дни. (Д. Благоевъ: Какво говорятъ социалъ-демократитѣ?) Казахъ, че има български граждани, които искатъ, които сж готови да работятъ повече отъ 8 часа, отколкото нише вапната библия, (Смѣхъ.) стига да ги възнаградите по-добръ; защото иначе тѣ ще отидатъ у тѣхъ да работятъ нѣкоя частна работа и оттамъ да си донадѣятъ това, което имъ трѣбва за въ къщи, а нѣкъ най-сетнѣ хората искатъ да си спестятъ нѣщо за черни дни. (Д. Благоевъ: Не чуваме!) Азъ говоря доста високо. Азъ говоря на всинца ни, защото съмъ ви въ срѣдата. (Смѣхъ — Н. Габровски: На министритѣ говорите; обръщайте се и къмъ насъ!) Азъ имамъ очитѣ си къмъ центра, а всѣки, който се устремива къмъ мене, ще може да ме слуша. То е физически законъ. (Смѣхъ.)

Азъ прѣди да говоря по-нататѣкъ, ще помоли — защото държа много на това — почитаемото министерство да внесе всички щати въ бюджетарната комисия, да ѝ послужатъ като материалъ. (И. Бобековъ: Не ще ѝ послужатъ!) Ще ѝ послужатъ, защото нѣма да дойде тогава единъ министъръ, който вчера е влѣзналъ въ министерството, и справедливо да ви казва: азъ виждамъ, че има въ моето министерство хора, които не вършатъ нищо, а само краката си клатятъ. (Министъръ П. Абрашевъ: За клатене крака не е казано!) Че не вършатъ работа. (Министъръ П. Абрашевъ: Казахъ

че има излишни чиновници!) Ако има тия пати въ бюджетарната комисия, вие ще имате единъ материалъ отъ хора, които повече отъ два мѣсеца управляватъ България и които повече могатъ да знаятъ, дали има министерството дѣйствително длъжностни лица, които не вършатъ работа. Азъ не искамъ да закачамъ г. Министра на Търговията и Земледѣлието, (Министъръ П. Абрашевъ: Закачате!) но бихъ могълъ да го закача, ако той знае, че има хора, които да си клатятъ краката — а той трѣбва да знае — тия крака на кои сж глави. (Смѣхъ.) Но той само казва, че има въ министерството чиновници, за които положително знае, че не вършатъ работа, и казва: наесенъ или нѣма да ме има въ министерството, или нѣма да има въ министерството хора, които да не работятъ. (Министъръ П. Абрашевъ: Такова нѣщо не съмъ казвалъ! По-хубаво ще направите да дохождате въ бюджетарната комисия, вмѣсто да ни забавлявате съ Вашитѣ остроумия!) Азъ много се зарадвахъ като чухъ тая декларация, че „наесенъ или нѣма да ме има въ министерството, или нѣма да има хора, които не работятъ“. (Министъръ П. Абрашевъ: Това нѣщо не съмъ казвалъ!) Тамъ имаше много души. Азъ се позовавамъ на г. Гешова, прѣдседателятъ на комисията; той бѣше тамъ. (Д. Драгиевъ: Вие говорите истината!) Азъ говоря истината, азъ не обичамъ да говоря лъжи! Ако нѣкой пакъ говоря по-остро, това се дължи на моята натура, и азъ проси десетъ пкти извинение отъ г. Абрашева, ако счита, че съмъ го оскърбилъ.

Министъръ П. Абрашевъ: Азъ казахъ, че реформата, която се иска отъ крайната лѣвица и която споредъ мене трѣбва да бѣде въведена, ще бѣде въведена, ако бѣда азъ министъръ. Казахъ, или ще въведа тая реформа, или нѣма да ме има тамъ, на министерското крѣсло. Туй съмъ казалъ. А пакъ Вие, вмѣсто да разправяте отъ трибуната такива работи, които не съмъ казалъ, по-хубаво говорѣте по прѣдмета си.

К. Мирски: Касаше се до единъ отъ чиновницитѣ въ отдѣлението на търговията и земледѣлието и индустрията. Г-нъ Каравеловъ иска обяснение по тая работа. Тамъ се яви единъ инспекторъ, онъ же юристконсултъ. Онъ же мадамъ тамъ, както каза г. Каравеловъ, а la Гоголя. Главенъ инспекторъ е, онъ же юристконсултъ и онъ же мадамъ — такова нѣщо прибави г. Каравеловъ. (Смѣхъ.) Тамъ, напр., има началникъ на отдѣление, има и трима помощници инспектори; говори се по тая работа и единъ отъ г. г. социалъ-демократитѣ поиска, единъ отъ тия трима помощници да се махне, защото двама не стигатъ ли? Нали бѣше така? А Вие казахте: не мога да ви кажа стигатъ ли. Но . . . нѣма да продължавамъ. (Смѣхъ.)

Министъръ П. Абрашевъ: Продължавайте, защото туй развеселява Камарата.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Моля г. оратора, на прѣдмета!

К. Мирски: Нѣма да продължавамъ, защото трѣбва да се повтаря. И азъ ще подцъртая, че вземамъ, като народенъ прѣдставителъ, актъ отъ това, дѣто поне отъ едно министерство чухъ официално да се обѣщае, щото занапрѣдъ да нѣма въ неговото министерство хора, които да си клатятъ краката; защото ние искаме, г-да, толкова чиновници да ви дава българскиятъ народъ, колкото ви трѣбватъ. Но вие, разбира се, като не можете да кажете, колко ви трѣбватъ, това е простено, защото не сте се водили отъ онуй правило, да изучавате нуждитѣ на България, когато сме въ опозиция. (Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: Частъ е 8, г-нъ Мирски!) Сега ще свърша.

Тѣзи щатове сж най-вече нужни затуй, защото въ тѣхъ бюджетарната комисия ще намѣри единъ лакътъ, ще намѣри единъ аршинъ, та да види, кои чиновници на кои подхождатъ по работата, която вършатъ, и по отговорността, която носятъ. И менъ ми се струва, че на щатовеѣ за чиновницитѣ това е най-важното нѣщо: да не се възнаграждава единъ чиновникъ, който носи еднаква отговорност и който върши еднаква работа, по-много отъ другъ чиновникъ, защото той се подбива въ куража да работи. Разбира се, тѣ иматъ и друга важна страна, за която сега не му е мѣстото да говоря. Азъ наумѣвамъ по тоя случай на почитаемата бюджетарна комисия една статия въ българското списание „Мисълъ“, която е напечатана въ една отъ послѣднитѣ книжки на миналата година и придружена съ една графическа таблица, даже съ цвѣтни бои, и която може доста да улесни г. г. комисаритѣ въ бюджетарната комисия за това: кой чиновникъ на кой отговаря по работата, която върши, и по отговорността, която носи. Ние искаме справедливостъ, защото тогазъ чиновницитѣ ни по-добрѣ ще работятъ.

И така, тоя материалъ сѣ може да послужи за измѣнение или допълнение нѣкои параграфи отъ бюджетопроекта за текущата година.

Казахъ, че имаме нужда отъ органически закони, за да можемъ по-лесно и по-рационално да си правимъ годишния бюджетъ. Азъ настоявамъ зарадъ това. Азъ бихъ желалъ да почнатъ единъ по единъ и г. г. министритѣ да свършатъ една работа, касателно самитѣ учрѣждения, на които сж прѣки началници, а именно до министерствата. Вие знаете, че има държави, въ които всѣко министерство си има органически закони, самото министерство. И, разбира се, нѣма да отиваме ние, като ще правимъ органически закони и други закони, които сж свързани съ финанситѣ, да подражаваме на онѣзи държави, които иматъ златни или елмазени рудници, а онѣзи, които, ако и да сж по-богати отъ насъ, харчатъ по-малко отъ насъ и пестятъ десетъ пкти повече отъ насъ. Такива държави има въ Европа и въ Америка, па и господата, и г. г. министритѣ

и всички, които се интересуваме, можемъ да ги намѣримъ.

По приходната частъ на бюджета щомъ не ни се внесе, ако и доста врѣме да прѣкарахме само съ говорене, никакво измѣнене или допълнение на сега съществуващитѣ фискални закони, не може нищо да се направи, освѣнтъ въ оня параграфъ, който говори за размѣра на намаленията платитѣ. Друго не може да се направи нищо, а можеше да се направи и трѣбваше да се направи. Азъ и другъ пътъ поменахъ, че има у насъ нѣкои даждия, които могатъ да се поувеличатъ. Азъ подчертавамъ тая дума, защото азъ различавамъ въ случая увеличѣние на данъцитѣ отъ поувеличѣние на данъцитѣ: азъ не съмъ отъ ония, които искатъ завчасъ много да възкачваме, както и много да намаляваме. Много добро сравнение се даде лани въ една уводна статия на в. „Прѣпорецъ“ за намаляването на заплатитѣ. То прилича на единъ конь, комуто по-напрѣдъ като сж му давали три оки ечмикъ, изведнажъ му намалятъ на една ока. Дайте му по-напрѣдъ двѣ и половина, двѣ и послѣ една, защото иначе, ако му се даде отъ три оки на една ока само, ще го хване болестъ и ще умре.

Въ закона за сградитѣ, който замѣсти закона за емляка или закона за данѣка върху капитала, той защото собствено днесъ не е данъ върху капитала, тъй като, както знаете особено въ нѣкои градища, дѣто банковитѣ шконтони комитети сж били по-щедри, много хора сж си напълнили джебовегъ съ пари отъ Банката и днесъ плащатъ данѣкъ и за чуждъ капиталъ. Напр., къщата му струва 30.000 л., а той има капиталъ въ тая къща само 10.000 л. Разбира се, тия работи не може да останатъ така, и азъ вѣрвамъ, че г. Министърътъ на Финанситѣ ще внесе нѣкаква новела въ надлежния законъ да се поправи туй нѣщо. Въ закона за сградитѣ азъ мисля, че трѣбва да се подражае единъ прѣждебивши Министъръ на Финанситѣ, уважаемиятъ г. Гешовъ, който въведе една реформа, много симпатична на най-напрѣдничавитѣ елементи, на социалъ-демократитѣ, на демократитѣ, на прогресивно-либералитѣ и т. н. нагорѣ и надолу — правѣте вие стълбата. (Смѣхъ.) Вие знаете, че най-напрѣдъ всички плащаме данѣкъ върху капитала 4‰, както бѣше въ турско врѣме. Г-нъ Гешовъ бѣше така прѣдвидливъ, както трѣбва да бжде, разбира се, всѣки министъръ, но особено оня на финанситѣ, и макаръ да закачаше най-много, може би, него, или други като него, сир. най-богатата класа въ страната, той направи нѣщо, за което азъ отъ името на по-слабитѣ български граждани не мога да не изкажа благодарността си. Но ще изкажа тая си благодарностъ и къмъ днешния Министъръ на Финанситѣ, ако отиде малко по-нагорѣ. Вие знаете, че не се взема отъ всѣки имотъ имотнина, емлякъ 4‰, а се взема повече отъ 4‰, ако имотътъ струва повече отъ 1.000 л. Нѣма нужда да цитирамъ стълбицата. Та казвамъ, че може да се поувеличи малко, и не казвамъ изведнажъ, но тази година малко, догодина повече,

трета година още повече; защото може да имаме една еволюция въ друга смисълъ, именно господата, които сж най-силни въ страната, тѣ да възстанатъ — защото сега възставатъ, както знаете, повечето ония, които сж най-слабитѣ. И заради това, щомъ като правимъ реформи, разбира се, трѣбва да ги правимъ тъй, щото да могатъ тѣ да се понесатъ отъ ония, на плещитѣ на които тѣ ще се отзоватъ. Това се отнася и до данѣка на занятията, и до данѣка на рентитѣ. И тамъ г. Гешовъ направи реформи. Вие знаете, че плащаме въ турско врѣме и до врѣмето на г. Каравелова и на г. Гешова 3‰ върху дохода, а сега се направи измѣнене и чрѣзъ новия законъ за данѣка върху занятията и рентитѣ направи се едно увеличѣние, именно, който има по-голямъ доходъ отъ извѣстна сума, да плаща не 3‰, а повече отъ 3‰. Съ тѣзи увеличѣния първата година, разбира се, нѣма да се увеличи много приходната частъ на бюджета, но втората година сигурно ще се увеличи повече, третата година още повече и т. н. Защото азъ съмъ на мнѣние, че полека-лека ще се увеличаватъ тия проценти, докль се достигне до онова, което се желае отъ най-напрѣдничавитѣ елементи въ страната. (И. Воденчаровъ: Кажете имъ името.) Най-напрѣдничавитѣ елементи въ страната. (Я. Сакъзовъ: Които иматъ библия.) Защото ме закачатъ, защото споменаха, че иматъ библия, нека ми бжде позволено да кажа, че тѣ държатъ библията си съзнатъ, както турцитѣ държатъ съзнатъ корана си. Завили сж и въ едно червено знаме, което не смѣятъ да го развиятъ, защото за честъ на българския народъ 90‰ отъ този народъ ще се обяви противъ тѣхъ. (Д. Благоевъ: Ние го развиваме.) А пъкъ другото, евангелието, него го имаме и носятъ го и други напрѣдничави елементи, ако и да носятъ името, което нѣкон го считатъ за грозно, буржоазнитѣ напрѣдничави елементи, тия, които почитатъ повече собствеността и свободата на личността, отколкото социалъ-демократитѣ, и които не искатъ нищо принудително, съ сила да става, както въ дома имъ, тъй и въ селата, и въ градоветѣ и въ държавата. Знамето на евангелието тѣ не държатъ згънато, а разгънато, и на него пише това, което пише на нашето знаме: колко по-добрь, толкозъ по-добрь. Ако можемъ тази година да земемъ повечко отъ богатитѣ, да го земемъ. Това казватъ на народа, другото не казватъ — не казватъ на народа, че нивитѣ въ селото ще станатъ общи, не казватъ да имъ се взематъ нивитѣ. (Д. Благоевъ: Тѣ толкова сж разумни, щото може да го разбератъ.) Не ме закачайте да не ви закачамъ. (Д. Благоевъ: Никой не Ви закача — Ап. Коновъ: Българскитѣ граждани четатъ тукъ какво се говори.) Българскитѣ граждани искатъ и занаярѣдъ да ядатъ плода на своя трудъ, всѣки самъ да яде плода отъ своя трудъ, и толкозъ да даватъ на общинитѣ, окръжията и държавата, колкото рѣшатъ тѣхнитѣ пълномошници. Това иска българскиятъ народъ! Това, което единъ

спечели за 12 часова работа, самъ да го яде, а не онова, което печели единъ за 12 часова работа и другъ, който печели друго за 6 часова работа, да го дѣлятъ. (Н. Габровски: Градинъ си кули въ въздуха и лесно ги събаряшъ!) Нѣма нужда да се прѣпираме тукъ. Азъ ще науча и онзи законъ, по който се взема данъкъ отъ наслѣдствата и отъ даренията. И туку трѣбва да стане непрѣмѣнно едно увеличение на процентитѣ. Защото ако азъ, като наслѣди едно наслѣдство отъ баща си, не трѣбва да плащамъ данъкъ, или ако плащамъ, то много малко, защото нѣматъ възможност да ми взематъ повече и защото държавата има нужда отъ пари, то когато наслѣди единъ имотъ отъ брата си или отъ нѣкой благодѣтель, азъ на драго сърце ще отдѣля повече и бихъ далъ повече. И отгукъ нѣма да бѣде много увеличението на приходната частъ на бюджета, но сѣ ще падне полека-лека. Относително данъка пѣтна повинностъ, ако и да плащаме вече толкова време той данъкъ, ние продължаваме сѣ да нѣмаме добри пѣтища, защото въ много окръжия има още много лоши пѣтища, а това е печално и зарадъ това желателно е, щото поне идущата година да нѣма той данъкъ въ държавния бюджетъ. Защото, както се вижда, само тогазъ ние ще имаме пѣтища, ако даваме за пѣтища на по-малкъ кржгъ, за по-малкъ кржгъ. Азъ мисля, че ще бѣде по-цѣлесъобразно, ако държавната пѣтна тегоба се отиѣни, или да си остане въ сила, но да се увеличи въ известни окръжи пѣтната тегоба и, колкото пари паднатъ въ окръжието отъ пѣтна тегоба: било по сегашната система на глава, или друга, да оставатъ за пѣтищата на окръжието. Ама, ще кажете, че има окръжия, които иматъ пѣтища вече. Е добръ, ако иматъ пѣтища, ще иматъ единъ фондъ за още повече пѣтища; защото вие знаете, че и пѣтищата сж нескончаеми — ще помагатъ на общинитѣ да си правятъ междуселски пѣтища. Но азъ съмъ убѣденъ, че докато не се обърне държавната пѣтна тегоба на окръжия, ние ще продължаваме да нѣмаме добри пѣтища.

Ще направя и по расходната частъ на бюджета нѣкои бѣлѣжки, ако и много скромни. Позволѣте ми дѣто се впуснахъ да говоря по повече работи. Има нѣкои господа тукъ, единиятъ отъ тѣхъ е шефътъ на нашата партия, г. Каравеловъ, който е на особено мнѣние; той е на мнѣние всѣки отъ насъ да се специализира повече по известенъ прѣдметъ и тогава да говори. (Смѣхъ.) Азъ почитамъ неговото мнѣние, както и мнѣнието на други лица, и ще се мъча да направя това, но чека бѣде позволено и на ония, които повече искатъ да се трудятъ и да се запознаятъ съ повече работи и по повече работи да си изкажатъ мнѣнието, ако гледатъ, че тия, които иматъ, може би, по-добро мнѣние, го таятъ, за да го кажатъ, когато дойдатъ на червената маса. Г-нъ Каравеловъ лани подражаваше г. Стурдза, ромѣнскиятъ министъръ-президентъ тогава, а и сега такува, но не го по-

дражаваше напълно, защото Ромѣния 20 милиона и нѣщо спести — не помня колко на стотъ се пада, за да сравня съ нашето спестяване. Отчасти това се дължи и на единъ параграфъ отъ приходната частъ на бюджетопроекта, който е прѣдметъ на разгледване изобщо. Въ Ромѣния намалиха отъ заплатитѣ на чиновницитѣ си до 20%, не само до 12%, но почнаха, ми се струва, отъ по-малкъ процентъ, отколкото се почна у насъ. У насъ се почна съ 2%. У насъ се направи това, като се захвана отъ 2, 3, 4, 6, 8, 9, 10 — 12%, а въ Ромѣния отидоха по-нагоръ — до 20%. Нѣмамъ при себе си тая таблица, но ще я донеса въ бюджетарната комисия. (Б. Якововъ: Сравнѣте и заплатитѣ!) Имаше добри изучавания въ Ромѣния по тая частъ и само тогазъ се прие тая лествица. Имаше особени комисии, които изучаваха въпроса за намалението, по туй намаление намѣриха за най-рационално, и изработиха единъ коефициентъ и приеха 20%, който е най-рационаленъ. И азъ бихъ желалъ г. Министърътъ на Финанситѣ, като особено бѣде поддържанъ отъ г. Военния Министъръ, да отиде тукъ малко по-напрѣдъ. (Министъръ генералъ-майоръ С. Паприковъ: Напр., колко искате?) Азъ не казвамъ това да се направи за винаги — като врѣменна мѣрка и затова у насъ то стои въ приходната частъ на бюджета. Азъ не искамъ да намаляваме заплатитѣ на никого, не искамъ да я направимъ по-малка, отколкото е тя днесъ, но дайте на България повече приходи. Не ги давате, и докато не ги давате, трѣбва да се простираме споредъ чергата си. И защото всички чувствуваме, че сме въ економическа и финансова криза, затова може врѣменно да стане нѣщо. И азъ съмъ убѣденъ, че почтениятъ генералъ Паприковъ ще се съгласи да се направи нѣщо и да се отиде малко по далече въ намаленията заплатитѣ на по-висшитѣ длѣжностни лица. Азъ даже вѣрвамъ, че сами тѣ ще бждатъ благодарни, защото нѣма да има толкова души да имъ завиждатъ. Тая завистъ има я у българитѣ и азъ вѣрвамъ, че по-добръ ще живѣе единъ щабъ-офицеръ съ 800 л. намѣсто съ 1.000 л., стига да не слуша задъ гърба му да се говори, че скубятъ народа. Не 1.000, но тѣ заслужаватъ 2.000 л. да получаватъ, защото сж на такава работа, на която сж най-много изложени и най-голѣма отговорност носятъ за държавата. Но като сме въ такава голѣма криза финансова и економическа и тѣ сами като чувствуватъ, че дѣйствиелно може да подражаватъ на ромѣнскитѣ си събратия... (Министъръ генералъ-майоръ С. Паприковъ: Ама ще ги подражаваме и въ заплатитѣ!) Азъ не желая да получаватъ нашитѣ майори и полковници по-малка заплата отъ ромѣнскитѣ. Нека се направи сравнение, нека Военниятъ Министъръ да донесе въ бюджетарната комисия таблица за заплатитѣ на сръбскитѣ и ромѣнскитѣ офицери, да ги сравнимъ съ българскитѣ и комисията трѣбва да помисли. Защото у насъ има течение, че българскиятъ народъ билъ грабенъ отъ

висшитѣ длѣжностни лица — било съ мундири и калѣчи, било безъ такива — и тая мисль трѣбва да се изкорени изъ българския народъ, защото имаме интересъ да поддържаме почитъ къмъ нашата войска и главно къмъ тия, които я ръководятъ — и туку именно се различаваме отъ социалъ-демократитѣ — защото главата много повече работи прави, отколкото краката и ръцѣтъ. (Смѣхъ.) Въ врѣме на война ако нѣма добри командири, войската е разбита. (И. Сакъзовъ: Се къмъ тѣхъ се обръщате!) Права ви честъ, защото сме роднина! (Смѣхъ.) Азъ съмъ казвалъ и на публично мѣсто, че ние демократитѣ, най-напрѣдничавиятъ елементъ отъ буржоазнитѣ партии, може би, ще рѣждаме ако ви нѣма васъ. (Смѣхъ.) Ние нѣма да бързаме, ако ви нѣма да ни бутате. Вие много бързате, както и дѣцата бързатъ. (Смѣхъ.) Вие сте млади и зелени, ако и да има бѣлобради между васъ.

По разходната частъ, както казахъ по-прѣди, по моето разбирање, много малко економии може да се направятъ — сѣ ще бѣде това въ полза на страната, поне въ възпитателно отношение. Азъ пакъ ще наумя, че ние много пѣти на малкитѣ работи не обръщаме внимание, а пѣкъ отъ малкитѣ работи ставатъ голѣми, или споредъ малкитѣ — вѣрватъ и голѣмитѣ. Азъ не желая, напр., да се пише на хубава хартия и на голѣми бланки, когато може да се пише и на малки. Азъ не желая, напр., да се хванатъ луксозни здания било за министерства, било за окръжни управления или за други държавни или обществени учрѣждения. Нека бѣдатъ по-скромни зданията. А у насъ какво виждаме? Въ Търново, когато се измѣняше конституцията, настоявахъ въ комисията да рѣшимъ да имаме още двѣ министерства, а не, както бѣше въ проекта, да оставимъ на Обикновеното Народно Събрание да рѣшава колко министерства да имаме, което щѣше да бѣде много лошо, защото г. г. министритѣ, тѣхнитѣ най-близки и най-достойни другари, щѣха да имъ кажатъ: искате ли да ви помагаме, направѣте и насъ министри. Защото, за жалость, много партизани имаме изъ всички групи, които искатъ да помагатъ, когато сѣ по-добрѣ възнаградени. Нека не чакаме винаги възнаграждение материално. Като се рѣши тамъ да имаме още двѣ министерства, именно Министерство на Търговията и Земледѣлието и Министерство на Общественитѣ Сгради, азъ мислѣхъ, че паесенъ, ако се случи да дойда въ София, ще намѣря почти въ сѣницитѣ здания тѣзи министерства, защото и по-прѣди имаме министри на Земледѣлието и Търговията и на Общественитѣ Сгради, само че се наричаха директори и нѣмаха парламентарна отговорностъ, а имаха само гражданска и утланна отговорностъ за своитѣ дѣйствиия. Но какво се указа? Завчасъ здания за 80.000 л. хванаха и т. п. — нѣма нужда да се простирамъ. Ние може да направимъ още повече економии въ зданията, които нѣмаме, докѣл се одобиятъ съ държавни здания всички учрѣждения, и, помоему, нѣма нужда да чакаме да заемаме пари

и да правимъ тѣзи здания. Може отсега да се почне да се мисли по тая работа и може да рѣшимъ да се не правятъ много луксозни здания. Защото, ако има страни съ много луксозни здания, то сѣ повече здания, направени отъ благодѣтели. Азъ съмъ слушалъ, напр., за Атина — не съмъ ходилъ въ тоя хубавъ градъ, — че повечето държавни и обществени учрѣждения сѣ били направени отъ частни лица. Разбирамъ тогава луксъ, разбирамъ тогава повече придържане о най-хубавитѣ форми, които прѣпорѣчва този или опзи архитектъ, но докогато ние заемаме пари да си правимъ здания, или докогато ние правимъ здания и съ свои пари, но като имаме тѣзи пари не въ голѣмъ достатѣкъ, защо да не правимъ по-скромни здания? Напр., въ Варна, като гледамъ казначейството, което бѣше направено въ врѣмето на г. Каравелова, до конака, като гледамъ онази Дѣвическа гимназия, и азъ се чуда съ единъ германски консулъ, че дѣйствително ние сме Бай-Ганю и не знаемъ да пестимъ обществената пара. Варна имаше нужда отъ окръжно ковчежничество; направи се за 15—20 хиляди лева. Азъ ви увѣрявамъ, че сега да искате да направите въ България ковчежничество, ще ви кажатъ 100.000 л. Не може, ще ви каже архитектътъ; не може, ще ви каже и министърътъ. Защо не може? Защо сѣ тѣзи красиви здания, когато нѣмаме достатѣчни срѣдства да поддържаме естетическитѣ чувства? Впрочемъ, ние можехме да ги поддържаме съ нашитѣ природни хубости, додѣто нѣмаме да си направимъ изкуствени. Повтарямъ, Варненската дѣвическа гимназия струва 1.100.000 л. и вжтрѣ се учатъ дѣца, които може би си легатъ гладни. Има и такива дѣца; ходимъ да ги търсимъ да имъ даваме хлѣбъ. Не можехме ли да правимъ по-скромни здания? Можехме. И затова, азъ моля да прѣстанемъ съ тоя луксъ, съ заемами пари. Ние можехме въ Варна да прѣкараме и безъ митрополия. Можеше нашиятъ митрополитъ да стои въ една къща съ 40 наполеона наемъ, намѣсто да правимъ митрополия съ 150.000 л. Като съмъ още въ Варна, нека пѣтъмъ кажа, че до окръжния сѣдъ, до здание на едно частно лице, дѣто се помѣщава окръжниятъ сѣдъ, за който плащаме наемъ 6.000 л., имаше едно здание, което щѣше да се купи за 16.000 л. и, като се похарчатъ още 5—6 хиляди лева, щѣше да служи за помѣщение на окръжния сѣдъ, но ние чакаме да направимъ едно държавно здание, като Дѣвическата гимназия, за окръжния сѣдъ, защото palais de justice — българската сѣдебна палата не може да се помѣщава въ друго здание, ще надне по-долу отъ белгийската! Както казахъ, тя остава по-долу отъ Белгия; но отъ края на XVIII и въ началото на XIX вѣкъ. Тѣ сѣ проумѣли и научиха какви работи да правятъ.

И тѣй, отъ тѣзи работи по вещественитѣ разходи и отъ други подобни, ако се промишлява, сѣ нѣщо може да се спести. Азъ съмъ слушалъ даже за една държава, дѣто на чиновницитѣ не даватъ

пера, ами си купуват сами. За Австрия. Не знай дали е вѣрно! А у насъ само Народното Събрание колко моливи харчи! Впрочемъ, и камарата на депутатитѣ, и конгресътъ въобще на Съединенитѣ Щати и той е билъ пословиченъ по многото харчене. Мисля, че всѣки отъ насъ, отъ 20-тѣ лева, които получава, може да си купи карандашъ и бихъ молилъ г. прѣдседателя да се разпорежи никому да не се дава моливъ отъ канцеларията, за да нѣмаме онзи параграфъ, по който едно врѣме хиляди левове бѣха похарчени за карандаши и не знамъ какво, а цѣкъ тѣ бѣха проиграни на комаръ — да не поменувамъ лицето, защото е умрѣло! Тѣ сж малки работи, г-да прѣдставители, но, както казахъ, и на тѣхъ трѣбва да обърнемъ внимание, защото и ние сме малка държава. По веществената частъ дали могатъ да станатъ по-голъми економии, азъ ще се постарая да присътствувамъ въ бюджетарната комисиия и, ако нѣщо си наумя, тамъ ще кажа, за да не ви отегчавамъ повече.

По разходната частъ има още нѣщо да се каже по персонала. Азъ по това казахъ вече своята дума: казахъ, че азъ по принципъ съмъ за намалението числото на учрѣжденията и на длѣжностнитѣ лица и по възможностъ за ненамалението платитѣ на длѣжностнитѣ лица, а особено платитѣ на онѣзи, които получаватъ мѣсечно по-малко отъ 200 л.; но отъ тѣзи, които получаватъ повече отъ 500—600 л., сѣ можете нѣщо да откъснете. (Министъръ М. С а р а ф о въ: Малко сж!) Малко сж, но отъ точка зрѣние на справедливостта, отъ точка зрѣние на възпитанието на народа, могло би нѣщо да се намали. Днеска у насъ кризата е голѣма, най-много се чувствува поучителността на правилото въ политическата економия: „търсенето и прѣдлагането“. Има много, даже и запасни офицери, може би — за тѣхъ не мога да кажа положително — но граждански лица за всѣка служба 10 души може да намѣрите, може би, не толкозъ способни, но и тѣ като постоятъ 2—3 мѣсеца, може би ще станатъ по-способни отъ днешнитѣ. Защото днесъ ако прѣровимъ министерствата — не говоря само за чиновницитѣ въ Столицата, но и изъ провинцията — ако направѣхме анкета, ние бихме намѣрили много чиновници, които би заслужили да бждатъ при вратата; неспособни влѣзли вътрѣ въ учрѣжденията нѣкой път, поучили нѣщо и мислятъ се за способни, за началникъ отдѣление, началникъ и пр., а цѣкъ за туй се иска и теоретическа подготовка, която ако не е придобита въ университета, поне у дома. Защото, знаете, има много работи, особено при управлението на държавата, които не е нужно да се научатъ въ университета, не се иска за тѣхъ да се ходи, както трѣбва да се ходи въ лаборатории и пр., когато учите химия. Ние можемъ врѣменно на нѣколко учрѣждения да държимъ единъ титуляръ. Това го правятъ, ми се струва, и днеска още, при всичко че сж толкозъ богати, американцитѣ. Вие знаете, че има американски прѣдставители, които не сж акредитирани само при единъ дворъ, а при

повече. Напр., еди-кой посланикъ е въ Гърция, а сжщеврѣменно и въ България. Защо да не можемъ врѣменно и ние такова нѣщо да направимъ, двѣ агентства да се управляватъ врѣменно отъ единъ агентъ? Че не го ли правите врѣменно? Не се ли случва нѣкой агентъ да вземе за дълго врѣме отпускъ, за да дойде да вземе инструкции отъ своя шефъ, отъ своя принципалъ, или по болестъ да вземе отпускъ? И така можемъ прѣспокойно на нѣкои агентства, напр. на двѣ, да държимъ врѣменно единъ агентъ, който ще живѣе извѣстно врѣме въ едната държава, извѣстно врѣме въ другата държава. Този принципъ ние можемъ аналогично да приложимъ и къмъ нѣкои други управления въ страната, разбира се къмъ такива, дѣто нѣма да страда службата, а то сж именно префектуритѣ. Всички знаете, че префектътъ повече е политическа личностъ. Наистина, той трѣбва да промишлява твърдѣ много и по економическата частъ на окръжieto си, но ако реформираме окръжнитѣ свѣти, както есенесъ разбрахъ, че г. Министертъ на Финанситѣ мисли да ги реформира, тогава ще имаме за економическата частъ повече да се грижи мѣстното самоуправление, мѣстното учрѣждение, окръжниятъ свѣтъ, окръжната комисиия начело на прѣдседателя, а по-малко окръжниятъ управител. И така, ние като нѣмаме само толкозъ окръжии, колкото трѣбва да имаме, азъ мисля, че рано или късно трѣбва да имаме само толкозъ управители, колкото въ турско врѣме имаше санджаци или мютесарифства — 9 ми се струва — дотогава ще може нѣкой по-малки окръжии врѣменно да държимъ безъ титуляри и да пускаме тамъ окръжния управител отъ другото окръжие за нѣколко мѣсеци. Далъ ни Господъ телефони, освѣтъ телеграфитѣ, и това е едно голѣмо улеснение; при това избобрѣтение човѣкъ може да управлява нѣкой окръгъ даже и като лежи на кревата си, (Смѣхъ.) стига да има добри чиновници, изпитани и по способността имъ, и по честността имъ.

Като споменахъ за избобрѣтения, азъ не мога да не кажа и нѣкой нѣща, които трѣбваше да кажа по-напрѣдъ, когато говорѣхъ по приходната частъ. Ние имаме законъ за търговско-индустриалнитѣ марки. Противъ тоя законъ има много оплаквания, защото той е билъ направенъ много набързо. Ако тоя законъ се прѣработи — азъ съмъ увѣренъ, че г. Министертъ на Търговията и Земледѣлието има вече законопроектъ новъ или пъкъ законопроектъ за измѣнение и допълнение на тоя законъ, — ние трѣбва сжщеврѣменно да помислимъ и за доходитѣ, които той дава на страната. И оттамъ нѣкой милионъ и другъ може да се изкара. Па има и една друга работа, отъ която може да се изкаратъ, ако не стотини хиляди, сигурно десетки хиляди лева. Монѣ ми каза единъ човѣкъ, който е прочелъ въ самия бюджетъ на Белгия, че тамъ имало на годината доходъ само 1.600.000 л. отъ таксата за издаване патенти на избобрѣтенията. Изнамѣрилъ билъ единъ господинъ въ Австрия нѣщо и иска

да го привилегирова въ България, за да не би да дойде нѣкой неговъ калфа тукъ и да го работи и той да използва труда му. Човѣкътъ е готовъ да даде тукъ 100—200 л. годишно или на двѣтъ години веднажъ и по тоя начинъ отъ туй нѣщо ще имаме доходъ и същевременно ще направимъ нѣщо, което споменахъ, защото ние трѣбва да настърчимъ не само изобрѣтателитѣ въ страната си, но трѣбва да се радваме когато направятъ изобрѣтенията, понеже ние не само сме българи, а прѣди да сме българи сме хора. Такъвъ законопроектъ, ми се струва, вече има изработенъ въ Министерството на Търговията и Земледѣлието. Това си спомнихъ, когато употребихъ думата изобрѣтениа.

Ние можемъ временно да нѣмаме въ министерствата главни секретари; ние можемъ временно въ околнитѣ градове да нѣмаме околийски началници или поне да нѣма по двама. Че какъ можемъ до 1884 г. да имаме въ Варна само единъ, а сега трѣбвало непрѣмѣнно да имаме двама? Временно може да бѣде единъ; положително може да бѣде единъ. Направѣте го, г-да, и ще спестимъ малко. Тѣ сж 5—6 хиляди лева може би, но като притурите и други къмъ тѣхъ, тѣ ставатъ повече и може съ тѣхъ да закрѣпимъ нѣкоя дупка. Временно можемъ да прѣвараме и безъ полицейски пристави, както едно време прѣваряхме само съ старши стражари. Защо непрѣмѣнно да има полицейски пристави? Полицейскитѣ пристави по-опитни ли сж отъ старшитѣ стражари? На единъ по-опитенъ старши стражаръ, ако му дадете малко повече заплата, той ще изпълнява длъжността на полицейски приставъ. А тѣй сега ние правимъ отъ котка на котка, та на опашката. Ние въобще подражаваме всецѣло тоя бюрократизмъ, който прѣди години е опропастилъ много европейски народи, отъ който искатъ днесъ да се избавятъ, но не могатъ. Ние се спуснахме въобще много разходи да правимъ. Азъ казахъ тѣзи нѣща само като примѣръ.

Г-нъ Министерътъ на Правосъдието — нѣма го тукъ, но нѣкой отъ г. г. другаритѣ му може да му кажатъ, което ще кажа — можеше прѣснокойно да внесе едно измѣнение на закона за сждоустойството и на закона за гражданското и углавното сждопроизводство и чрѣзъ него ние да спестимъ най-малко стотина хиляди лева. То е слѣдующето. Ние имаме нужда най-много отъ по единъ помощникъ-прокуроръ при всѣки прокуроръ, но само при известни условия. Защо прокуроритѣ да даватъ заключения по граждански дѣла и да даватъ заключения по частни углавни дѣла? Нѣматъ ли работа — нека стоятъ въ паркетитѣ да пишатъ обвинителни актове срѣщу обвиняемитѣ. Защо сж трима сждии и прокуроръ при тѣхъ да рѣшаватъ едни малки работи, които единъ може да рѣши? А има такива

работи, които знаятъ повечето отъ господата, които седятъ на министерската маса.

Той може да внесе едно измѣнение за увеличение отчасти и сждебнитѣ мита, а именно, като се нареди тѣй, щото да се взема 1% мито отъ всички граждански искове прѣдъ мировитѣ сждии. Защото нѣма справедливостъ онзи, които има да взема 101 л., да плаща по единъ левъ за всѣка призовка, а пъкъ онзи, които иска само 100 л., да не плаща нищо, ама положително нищо, освѣнъ 100 пари или 50 ст. Разбира се, можеше и други работи да направи. Можеше да внесе и други работи, напр. по приходната частъ още нѣщо.

Г-нъ Министерътъ на Финанситѣ можеше да ни внесе законопроектъ за гербовия сборъ, и ние можехме да го разгледаме. Азъ мисля, че ние можехме да го разгледаме и той отчасти щѣше да поднови нѣкои мита по нѣкои работи, а по нѣкои щѣше да увеличи, и така оттамъ щѣхме да имаме стотина хиляди лева. (Министръ М. Сарафовъ: За 7 мѣсеца нѣмаше нищо да излѣзе!) Се ще излѣзе!

Най-сетнѣ, (Гласове: Стига! Часътъ е 8!) азъ свършвамъ, като пожелавамъ на бюджетарната комисиия да направи или по-добрѣ да ни внесе уравновѣсенъ бюджетъ.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Г-да народни прѣдставители! Часътъ е 8 безъ 12 минути.

Министръ-Прѣседателъ Д-ръ С. Даневъ: Значи, не ще се говори по-нататѣкъ.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Азъ именно туй искахъ да кажа, понеже нѣма записани други народни прѣдставители.

Министръ-Прѣседателъ Д-ръ С. Даневъ: Азъ прѣдлагамъ, слѣдователно, да се вдигне засѣданieto, което е право на прѣседателството, да имаме засѣдание утрѣ и да се продължи днешниятъ дневенъ редъ: най-напрѣдъ разискване по бюджета. (Обаждатъ се: Комисии има!)

Прѣседателствующъ А. Франгя: Прѣдложението на г. Министеръ-Прѣседателя е слѣдующето: утрѣ да имаме засѣдание и да се продължи днешниятъ редъ тѣй, както е нареденъ днесъ. (Я. Забуновъ: Има други прѣдложения по-напрѣдъ!) Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ прѣдложението на г. Министеръ-Прѣседателя, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Събранието приема.

Засѣданието се вдига.

(Вдигнато въ 7 ч. и 50 м. вечеръта.)

Прѣседателъ: Д. Цанковъ.

Подпрѣседатели: { Д. К. Поповъ.
А. Франгя.

Секретаръ: П. Шоповъ.

Началникъ на Стенографическото бюро: Т. Гълъбовъ.